

Фінансується
Європейським
Союзом

DRC DANISH
REFUGEE
COUNCIL

Звіт щодо моніторингу потреб у соціально-правовому захисті в Україні

Квітень–червень 2025

Зміст

Вступ	1
Основні висновки	1
Методологія	2
Оновлення контексту	3
Основні ризики та потреби соціально-правового захисту	5
Свобода та вільне пересування (включаючи переміщення, повернення та наміри)	5
Життя, безпека та захист	10
Цивільний статус, доступ до засобів правового захисту та правосуддя	15
Недискримінація та рівність	17
Базові економічні та соціальні права	20
Право на житло	20
Право на освіту	21
Право на здоров'я	22
Право на працю	25
Будь-які інші економічні та соціальні права	27
Рекомендації	28
Уряду України	28
Гуманітарній спільноті	29

Вступ

У цьому звіті узагальнено результати моніторингу соціально-правового захисту ДРБ, проведеного в Україні в Сумській області на півночі, Харківській та Донецькій областях на сході, Дніпропетровській та Запорізькій областях на південному сході і Миколаївській та Херсонській областях на півдні в період з 1 квітня по 30 червня 2025 року. У цьому звіті ми намагаємось виявити тенденції щодо ризиків для захисту та порушень прав, проблем, з якими стикається населення, яке постраждало від конфлікту, та бар'єрів у доступі до послуг (особливо для найбільш вразливих верств населення) в обстежених районах за звітний період. Отримані результати служать основою для прийняття поточних і планованих заходів гуманітарної допомоги, дозволяють виявляти вразливих людей для отримання індивідуальної підтримки і підтримують діяльність із адвокації, засновану на фактичних даних, від імені відповідних осіб. Результати моніторингу захисту відображаються на інтерактивній інформаційній панелі, що дозволяє ДРБ та всім відповідним зацікавленим сторонам легко отримати доступ до цих даних.

Щоб переглянути Панель моніторингу захисту, в якій узагальнено основні результати за звітний період, натисніть [тут](#).

Основні висновки

- **Безперервні військові дії все ще підривають безпеку та добробут цивільного населення.** Хоча деякі сфери повідомили про поліпшення сприйняття безпеки, нормалізація конфліктів, нерівномірне розмінування, неадекватні процедури евакуації та зростаюча напруженість між ВПО та приймаючими громадами створюють як фізичні, так і психологічні ризики.
- **Ветерани та їхні сім'ї стикаються з серйозними проблемами реінтеграції, оскільки широко поширені проблеми з психічним здоров'ям посилюються стигматизацією, недостатньою індивідуальною підтримкою та недовірою до установ.**
- **У постраждалих від конфлікту областях було зафіксовано велику кількість евакуацій.** Люди похилого віку та люди з обмеженими можливостями відчувають найбільші труднощі і небажання евакуюватися. Незважаючи на незначні покращення координації, евакуйовані особи часто повідомляли про емоційні розлади, нечіткі процедури та значні логістичні перешкоди.
- **Зворотні потоки за останній час залишаються переважно неформальними, короткостроковими та скорочуються** по всій країні через незахищеність, зруйноване житло та відсутність базових послуг. Багато ВПО обирають місцеву інтеграцію.
- **Доступ до цивільно-правової документації залишається серйозною перешкодою,** особливо для ВПО, літніх людей, ветеранів та сільських жителів. Проблеми включають недоступність місць надання послуг, цифрову неписьменність, юридичні складності, неузгоджену адміністративну практику, транспортні труднощі та обмежену безкоштовну юридичну допомогу.
- **Житлова підтримка та компенсація майна обмежені постійними юридичними, процедурними та фінансовими перешкодами.** Неофіційна оренда, дезінформація та цифрові бар'єри виключають багатьох людей із участі в державних програмах. Компенсація залишається недостатньою, ремонт затримується через брак робочої сили, а реституція блокується на окупованих територіях через законодавчі затримки.
- **Недостатній доступ до адекватного, безпечного та недорогого житла** для ВПО та населення, яке постраждало від конфлікту, при цьому більше половини респондентів, які брали участь у моніторингу захисту, повідомили про проблеми, пов'язані з житлом.

- **Серйозні проблеми в галузі охорони здоров'я, включаючи нестачу** спеціалізованих послуг, непідйомні витрати і відсутність транспорту, особливо в сільській місцевості і прифронтових районах. Незважаючи на деякі локальні поліпшення (напр., телемедицина, реабілітаційні центри), системні недоліки в обслуговуванні, матеріально-технічні перешкоди і фінансові труднощі, як і раніше, підривають право населення, постраждалого від конфлікту, на охорону здоров'я.

Методологія

Огляд

Дані моніторингу соціально-правового захисту були зібрані за допомогою змішаного методологічного підходу, що включає особисті обстеження домашніх господарств, співбесіди з ключовими інформаторами (КІ), обговорення у фокус-групах (ОФГ) і безпосереднє спостереження. У звіті також відображені результати моніторингу захисту, проведеного на рівні Кластера захисту, який разом із іншими партнерами по захисту підтримує ДРБ, використовуючи структуровані опитування КІ. Різноманітність методів збору даних дозволяє зібрати цілісну інформацію і отримати більш глибоке уявлення про потреби і можливості окремих осіб і груп. Цей збір даних та інформації доповнюється вторинним аналізом даних та обміном інформацією під час координаційних зустрічей на місцевому, регіональному та національному рівнях. Заходи з моніторингу захисту в ДРБ спрямовані на різні групи населення, включаючи ВПО, репатріантів та непереміщених осіб, які безпосередньо постраждали від поточного збройного конфлікту як у сільській, так і в міській місцевості.

Графік 1. Розподіл респондентів за переміщенням

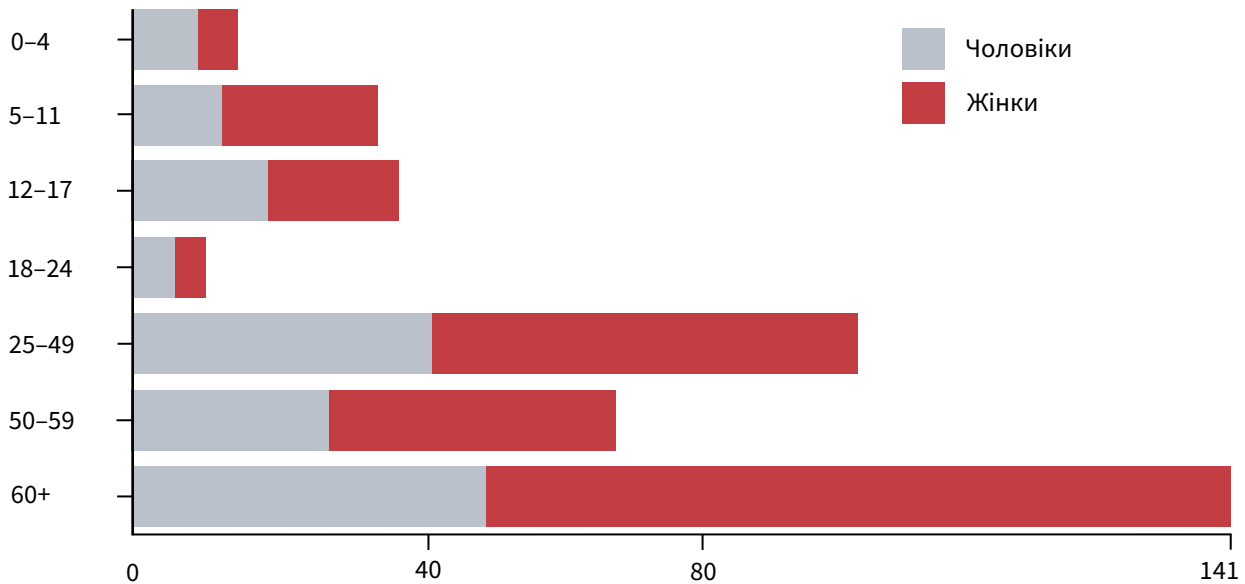
Непереміщена особа	85	48.3%
ВПО	71	40.3%
Особа, котра повернулась	20	11.4%

В період з 1 квітня по 30 червня 2025 року команди з питань захисту населення ДРБ обстежили 176 домогосподарств, в яких проживало 383 особи. З опитаних домогосподарств 48 % (85 респондентів) були постраждалими, але не були переміщеними особами, 40% були ВПО (71 респондент) і 11% — особами, які повернулись (20 респондентів). Загалом 99% опитаних були громадянами України, з яких 61% — жінки. Середній вік опитаних склав 47 років. Середній розмір домогосподарства опитаних осіб становив 2,2 особи.

На додаток до збору кількісних даних у всіх регіонах були проведені співбесіди з ключовими інформаторами (СКІ) і ОФГ. Всього було проведено 142 СКІ, серед яких були представники місцевих органів влади, громадських об'єднань та лідери громад, колективний персонал/персонал транзитних пунктів, соціальні працівники, працівники гуманітарних організацій та ветерани. У ДРБ також було проведено 62 ОФГ, в яких взяли участь 508 представників більш широкої спільноти, в тому числі 335 жінок і 173 чоловіки. На півночі були проведені спеціальні тематичні заходи на рівні окремих районів, в ході яких проводився моніторинг захисту за участю ветеранів, а на південному сході особлива увага приділялася евакуації.

Графік 2. Обстежені домогосподарства в розбивці за віковими та гендерними групами

Оновлення контексту

У звітний період спостерігалася помітна ескалація бойових дій на всій території України, що супроводжувалася активізацією військових дій на декількох фронтах і значним зростанням жертв серед цивільного населення. На національному рівні було зафіксовано щонайменше 1491 інцидент із повітряними ударами, що на 20% більше, ніж у першому кварталі 2025 року, в результаті чого загинуло 255 цивільних осіб і 1865 отримали поранення в порівнянні з 96 смертями і 705 пораненнями в попередньому кварталі. Цей сплеск був викликаний подіями з великою кількістю жертв, такими як ракетний удар 13 квітня по сумах і спільні удари по Дніпру і Києву. Обстановка з повітряними загрозами ставала все більш складною у зв'язку з розширенням застосування ракет, безпілотних літальних апаратів, ковзних бомб і комбінованої тактики нанесення ударів як по військовій, так і по цивільній інфраструктурі далеко за межами прифронтових районів.

У Сумській області прикордонні райони продовжували зазнавати регулярних обстрілів і ударів безпілотників, при цьому час від часу використовувалися більші ракетні комплекси, які, хоча і були націлені в основному на військові об'єкти, також завдавали удару по житлових районах. Цивільна інфраструктура, включаючи залізничне сполучення з Києвом, була порушена в результаті ударів. Місто Суми зазнало меншої кількості обстрілів порівняно з початком року, однак воно й надалі зазнавало атак — зокрема показовим прикладом є комбінований удар по центру міста 13 квітня.

На Донеччині тривали інтенсивні бойові дії, при цьому російські війська досягли обмежених територіальних завоювань на захід від Авдіївки та Мар'їнки, тоді як українські війська зберігали оборонні позиції навколо стратегічних об'єктів, таких як Часів Яр. Удари важкої артилерії, ракет і безпілотників були нанесені по логістичних вузлах, залізничній інфраструктурі та енергетичних об'єктах у Покровську, Дружківці, Слов'янську та Костянтинівці, що призвело до перебоїв в подачі електроенергії і пошкодження складів та житлових будинків. У Харківській області бойові дії на лінії Куп'янськ-Сватове посилилися, в результаті чого були нанесені неодноразові удари по переправ через річку Оскіл і періодичні ракетні обстріли міста Харкова з використанням безпілотників, що порушило роботу промисловості і транспорту.

Бойові дії на передовій в Запоріжжі як і раніше велися в районі Роботина, Оріхова і Гуляйполя, при цьому часті артилерійські, безпілотні і ракетні удари завдавали шкоди будинкам, школам та енергетичній інфраструктурі. Місто Запоріжжя регулярно піддавалося нападам у нічний час, включаючи удари по промислових об'єктах і допоміжних споруд гідроелектростанції ДніпроГЕС. У Дніпропетровській області Нікополь майже щодня піддавався обстрілам із протилежного берега Дніпра, в той час як Кривий Ріг і Дніпро піддавалися ударам балістичних ракет і нальотам безпілотників, що призвело до порушення роботи сховищ палива, водопостачання та логістичних центрів.

Обидві області зазнали постійних артилерійських обстрілів, ударів безпілотних літальних апаратів і ракет. Місто Миколаїв неодноразово зазнавало ударів по промислових зонах, складах і портових спорудах, в той час як прибережні населені пункти, такі як Очаків, піддавалися частим обстрілам. У Херсонській області населені пункти вздовж річки Дніпро, включаючи місто Херсон, Берислав та Козацьке, зазнали масованих обстрілів, часто у світлий час доби, що призвело до жертв серед цивільного населення та пошкодження житлової та громадської інфраструктури. Удари по поромних переправах і тимчасових мостах порушили евакуацію і доставку гуманітарної допомоги, в той час як триваючі бомбардування призвели до неодноразових переміщень населення і обмежили безпечний гуманітарний доступ.

У всіх постраждалих областях цей квартал характеризувався підвищеною схильністю цивільного населення невибірково нападам, пошкодженням інфраструктури та перебоями в роботі транспорту, електропостачання та основних служб. Неодноразові удари по населених районах в поєднанні з постійною загрозою нічних нальотів і повітряних тривог посилювали психологічний стрес, ускладнювали гуманітарні операції і підвищували ризики переміщення як в прифронтових, так і в тиллових районах.

Протягом звітного періоду був також прийнятий ряд законодавчих і політичних заходів, що стосуються механізмів соціального захисту та доступності підтримки для відповідних осіб, які вплинуть на умови захисту. Відповідно до нещодавніх змін у законодавстві Пенсійний фонд України взяв на себе розширені обов'язки з адміністрування та нагляду за державною соціальною допомогою, особливо в районах, що постраждали від активних військових дій та окупації¹. Зокрема, з 1 липня 2025 року Пенсійний фонд відповідає за управління чотирма ключовими видами соціальних виплат, які раніше здійснювалися місцевими органами соціального захисту²: допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам із обмеженими можливостями; соціальна допомога, пов'язана з доглядом; допомога інвалідам з дитинства та дітям із обмеженими можливостями; та допомога у похованні. Якщо люди бажають і надалі отримувати виплати після вересня 2025 року, вони повинні пройти процес ідентифікації, який можна здійснити особисто або через «Дію». Невиконання цієї процедури призведе до припинення виплат. Це стосується осіб, які отримують допомогу з 2022 року, включаючи осіб, які здійснюють догляд за дітьми віком до трьох років, батьків або опікунів дітей із обмеженими можливостями або рідкісними захворюваннями, а також осіб, які надають допомогу особам з інвалідністю I групи або літнім людям, які потребують постійного догляду. Доступ до веб-порталу ПФУ з окупованих районів може бути обмежений, а доступ до Інтернету в районах, де ведуться активні бойові дії, також може бути перерваний. Крім того, існують також занепокоєння щодо нестачі інформації та цифрової неграмотності серед вразливих груп населення. Централізація надання пільг у межах Пенсійного фонду може підвищити ефективність у довгостроковій перспективі; проте, без належних гарантій та доступних механізмів перевірки існує підвищений ризик позбавлення найважливіших прав для тих, хто не в змозі їх дотримуватися.

Нещодавні правові та політичні події в Україні призвели до важливих змін, що впливають на права та захист вразливих груп населення під час триваючого конфлікту.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2025-%D0%BF>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2025-%D0%BF>

Верховна Рада внесла зміни до Закону про безоплатну юридичну допомогу, щоб поширити це право на близьких родичів і членів сімей осіб, зниклих безвісти за особливих обставин³, знявши попередні обмеження, які обмежували доступ, за винятком випадків, коли були додаткові вразливі місця. Це знаменує собою важливий крок на шляху поліпшення юридичної підтримки сімей зниклих безвісти, які часто стикаються зі складними юридичними та адміністративними проблемами. Крім того, зміни до трудового законодавства під час воєнного стану роз'яснили, що співробітники, які знаходяться в зонах активних бойових дій, не можуть бути звільнені за прогули, в тому числі за тривалу відсутність на робочому місці, хоча такі періоди залишаться неоплачуваними і не будуть зараховуватися до стажу для отримання права на відпустку⁴. Ці зміни забезпечують часткові гарантії для працівників, які не можуть отримати доступ до свого місця роботи через відсутність безпеки, пов'язану з конфліктом. Подальші зміни дозволяють Державній службі праці проводити позапланові перевірки у зв'язку з випадками мобінгу (домагань) на робочих місцях за запитом працівників або профспілок, що зміцнює механізми захисту прав працівників навіть в умовах воєнного стану⁵.

На політичному рівні Кабінет Міністрів затвердив новий порядок компенсації юридичним особам комунальних витрат, понесених при розміщенні внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в період з січня по квітень 2025 року. Щоб пройти відбір, організації повинні представити відповідну інформацію про розміщених ВПО до 8 червня 2025 року. Цей захід спрямований на підтримку приймаючих установ і пом'якшення фінансового тягаря, пов'язаного з тимчасовим переміщенням. Крім того, було розпочато пілотний проект з розширення соціальних послуг для дітей із обмеженими можливостями, які зазнають складних порушень розвитку та не можуть відвідувати звичайні або спеціалізовані освітні установи. Ця послуга призначена для дітей старше шести років і включає моделі сімейного або домашнього навчання, що дозволяють усунути серйозні прогалини в інклюзивному догляді та освіті під час переміщення або кризи. Ці події свідчать про зростаючу увагу до підвітності установ, охорони праці та залучення вразливих груп населення; проте, їх практичне впровадження та доступність – особливо в районах, що постраждали від конфлікту, – мають ретельно контролюватися гуманітарними організаціями, щоб гарантувати, що вони призведуть до ефективних результатів захисту.

Основні ризики та потреби соціально-правового захисту

Свобода та вільне пересування (включаючи переміщення, повернення та наміри)

Вимушене переміщення

Протягом звітного періоду вимушене переміщення населення як і раніше представляло значний ризик для захисту населення в східних, південних і північних областях України, головним чином через активізацію бойових дій, обстрілів цивільних районів і руйнування житла та інфраструктури. Переміщення населення було найбільш вираженим у Дніпропетровській, Сумській, Донецькій, Харківській, Херсонській та Миколаївській областях, — у громадах, що знаходяться поблизу активних ліній фронту.

³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4490-20>

⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4412-20>

⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4352-20>

Графік 3. Фактори, що впливають на переміщення

Обстріли, напади на мирних жителів	62	87.3%
Руйнування або псування житла, землі та/або майна	38	53.5%
Відсутність доступу до основних послуг (охорона здоров'я, водопостачання, освіта)	18	25.4%
Вплив невибухнувших боєприпасів/наземних мін	14	19.7%
Захоплення майна	14	19.7%
Пошкодження/руйнування інфраструктури	12	16.9%
Відсутність доступу до безпечного і гідного притулку	7	9.9%
Відсутність доступу до засобів до існування, зайнятості та економічних можливостей	5	7.0%
Злочинність	3	4.2%
Страх перед призовом на військову службу	1	1.4%

У Дніпропетровській області після наказу про обов'язкову евакуацію в Синельниківському районі спостерігалось помітне збільшення числа переміщених осіб всередині країни в результаті зміщення лінії фронту, яке почалося в квітні і поступово поширилося на населені пункти в Межівській, Великомихайлівській і Маломихайлівській громадах до кінця травня. Одночасно в Нікопольському районі, включаючи Нікопольську, Марганецьку і Покровську громади, триваючі обстріли з безпілотників і артилерії ще більше посилили загрози фізичній безпеці. Транзитні центри в Павлограді і Степовому повідомили, що в години пік приймають до 89 осіб на день, що створює додаткове навантаження на місцеві потужності. Процедури евакуації значно відрізнялися по всій області. Хоча деякі громади забезпечували муніципальний транспорт, іншим бракувало скоординованої підтримки. За словами ключових інформаторів, люди з обмеженими можливостями, люди похилого віку та домогосподарства з обмеженими ресурсами стикалися з найбільш серйозними перешкодами. **«Ми пішли на власний розсуд. Ніхто не запропонував допомоги. Ми просто сподівалися, що рухаємося в правильному напрямку».** (СКІ, Дніпропетровська область). Порівняно з Сумською областю, ризики для захисту залишалися високими через близькість області до російського кордону та часті обстріли. Всі респонденти з домогосподарств ВПО в якості основної причини переміщення назвали «обстріли цивільних осіб», що на 90,9% більше в порівнянні з попереднім періодом. Іншими факторами, про які повідомлялося, були руйнування або псування житла (37,9%) і відсутність доступу до основних послуг (13,8%).

У Донецькій і Харківській областях динаміка переміщення населення залишалася незмінною. За даними МОМ, 21% домогосподарств у Донецьку та 13% у Харкові повідомили про недавнє переміщення населення⁶. Результати ОФГ і СКІ виявили неодноразові переміщення, часто пов'язані з тим, що сім'ї тимчасово поверталися через економічні труднощі, але були змушені знову тікати, коли умови погіршилися.

⁶ <https://displacement.iom.int/reports/ukraine-displacement-and-return-trends-drivers-and-intentions-june-2025>

Доступ до послуг, особливо охорони здоров'я та житла, у нових постраждалих районах залишався обмеженим.

У південних областях, включаючи Миколаївську і Херсонську, 93,8% опитаних домогосподарств назвали обстріли і напади на цивільних осіб основними причинами переміщення населення. Примітно, що 37,5% респондентів повідомили, що їхні будинки були значно пошкоджені або зруйновані, що на 14% більше в порівнянні з попереднім періодом, що свідчить про включення респондентів з більш серйозно постраждалих районів. Про переміщення зі Станіславської в Галицинівську громаду в Миколаївській області повідомлялося як в рамках ОФГ, так і в ході оперативної міжвідомчої оцінки⁷, яка виявила серйозні прогалини в місцевій інфраструктурі та послугах. Рішення про переселення в різних регіонах часто приймалися в терміновому порядку, і респонденти часто обирали місця проживання поблизу своїх будинків, щоб мати можливість час від часу повертатися та утримувати майно. Учасник ОФГ в Херсонській області пояснив: **«Я вибрав Кривий Ріг, тому що це близько до дому. Мій будинок був пошкоджений, тому я переїхав туди, щоб час від часу повертатися»**. Повідомлялося, що транскордонне переміщення в сусідні країни в основному обмежується особами, які мають достатні фінансові кошти. На думку респондентів ОФГ, внутрішнє переміщення часто було єдиним прийнятним варіантом для сільських жителів через високі витрати, пов'язані з міжнародним переїздом та процедурами надання статусу біженця.

Наміри

Динаміка повернення протягом звітного періоду на національному рівні практично не змінилася, при цьому повернення здебільшого були незначними за кількістю, неофіційними і короткостроковими. Такі фактори, як постійне небезпечне середовище, пошкодження житла та відсутність основних послуг та засобів до існування, все ще перешкоджали стійкому поверненню людей у всіх відстежуваних регіонах.

У Дніпропетровській і Запорізькій областях істотного збільшення числа намірів повернутися або переміщення не спостерігалось. Приблизно 50% опитаних сімей ВПО вказували на відсутність наміру інтегруватися в приймаючі громади, тоді як нових репатріантів характеризували як ізольованих та переважно неофіційних. Ключові інформатори вказували на руйнування житла, триваючі військові дії і окупацію рідних місць в якості основних перешкод. Люди похилого віку та люди з обмеженими можливостями особливо постраждали через обмеження в пересуванні і відсутність спеціалізованих механізмів підтримки.

У Сумській області наміри повернутися серед переміщеного населення значно знизилися. Хоча 54,5% опитаних домогосподарств раніше заявляли про плани повернутися, лише 17,9% висловили такий намір протягом цього періоду. Натомість 75% респондентів повідомили про бажання інтегруватися на місцевому рівні, посиляючись на зруйноване житло та постійне небезпечне середовище в районах їх походження. Доступ до безпечного житла став найважливішим фактором, що сприяє інтеграції, на який вказали 76,2% респондентів – в порівнянні з 55,6% в попередньому кварталі. Проте доступ до безпечного житла залишився нерівномірним. Як пояснив один із респондентів: **«Ми не можемо зняти житло в більш безпечному місці, тому що ми пенсіонери... мій друг запропонував мені свій будинок в обмін на оплату комунальних послуг»**. Аналогічним чином, згідно з результатами моніторингу захисту в цьому кварталі, повернення в Харківську і Донецьку області було обмеженим і часто тимчасовим. Більшість повернень були пов'язані з перевіркою стану майна або поверненням особистих речей через відсутність доходу, що дозволяє залишатися в іншому місці. Як повідомляється в ОФГ: **«Ми повернулися, тому що у нас закінчилися гроші. Це все ще небезпечно, але у нас не було вибору»**. Особи, які займаються питаннями захисту, відзначили триваючу стурбованість із приводу пошкодженого житла, свободи пересування і відсутності основних послуг в районах походження.

⁷ УКГС, Міжвідомча місія в Галицинівській громаді, Миколаївська область, станом на 7 липня 2025 року.

Графік 4. Наміри залежно від статусу переміщеної особи

ВПО

Інтегруватися в місцеву спільноту	34	54.0%
Повернутися на місце звичайного проживання	24	38.1%
Переїхати в інший район України	5	7.9%

Непереміщені

Залишитися в місці звичайного проживання	84	98.9%
Переїхати в інший район України	1	1.2%

Біженці та особи, які повернулись

Залишитися в місці звичайного проживання	19	95.0%
Переїхати в інший район України	1	5.0%

У порівнянні з цим в південних областях, особливо в Миколаївській і Херсонській, згідно з даними моніторингу захисту населення ДРБ, спостерігалось помірне збільшення числа повернень, що було обумовлено поліпшенням умов безпеки і міцною емоційною прихильністю до дому. Згідно з опитуванням домогосподарств, 84,6% репатріантів назвали припинення військових дій основною причиною повернення, а потім необхідність піклуватися про літніх членів сім'ї або захищати майно. Проте, більшість репатріантів повідомили, що проводять ремонт житла самостійно, часто без фінансової або технічної підтримки. Один із учасників ОФГ заявив: **«Ми повернулися, як тільки наше село перейшло під контроль України. Будинок був пошкоджений, в ньому не було ні електрики, ні води, тому ми орендували житло в Миколаєві, та самі відновили це».**

В якості ключових факторів повернення також вказувалися економічні міркування, такі як втрата доходу, висока вартість життя в місцях вимушеного переселення і призупинення виплати соціальних допомог деяким категоріям ВПО. Деякі учасники розповіли про повернення в сільську місцевість для отримання доступу до неофіційної зайнятості або підтримки своїх сімей. Водночас напружена соціальна згуртованість у приймаючих громадах – особливо в тих випадках, коли ВПО сприймалися як залежні від державної допомоги, – сприяла передчасному або неохочому поверненню. Учасник ОФГ із Херсонської області поділився: **«Вони сказали мені: Повертайся туди, звідки прийшов, не розуміючи, що у мене немає будинку, куди я міг би повернутися».**

Евакуація

Процеси евакуації в східних і південних областях як і раніше були викликані зростаючими ризиками для безпеки, особливо в прифронтових районах, що піддаються постійним обстрілам або атакам безпілотників. У Донецькій

та Дніпропетровській областях у квітні були проведені обов'язкові евакуації, особливо для сімей з дітьми та вразливих груп населення в Синельниківському районі, при цьому в травні в основному постраждали села в Межівській, Великомихайлівській та Маломихайлівській громадах. Згідно з інформацією місцевої влади, в пікові періоди транзитні центри в Павлограді і Степовому Дніпропетровської області приймали до 89 нових осіб на день. Евакуації, особливо в Донецькій області, були охарактеризовані як раптові та травматичні, особливо для людей похилого віку та людей із обмеженими можливостями; один із них назвав їх **«хаотичними і небезпечними»**, коли людей забирають без згоди. У Сумах також було відзначено відсутність чітких процедур евакуації або спеціально відведених притулків: **«Я б відчував себе спокійніше, якби у громади був план можливої евакуації. Якби ми знали, що нас не кинуть, що буде транспорт і підтримка»** – сказав ВПО старшого віку ВПО (СКІ, Суми).

У той час як в Херсонській області збільшилася кількість евакуацій, загальні оціночні показники залишаються низькими порівняно з іншими регіонами через постійну загрозу з боку безпілотників FPV та обстрілів. За оцінками представників місцевої влади, за звітний період в Херсонській області було евакуйовано 600 осіб. Евакуація координувалася головним чином обласною військовою адміністрацією через спеціальну систему гарячої лінії. Більшість евакуйованих були направлені у відносно безпечні регіони, включаючи Хмельницьку область, Миколаїв, Одесу і Дніпро. Незважаючи на певну структурну підтримку, учасники ОФГ часто характеризували евакуацію як раптову, хаотичну та емоційно тяжку, особливо для людей похилого віку, людей із обмеженими можливостями та сімей, які не можуть або не хочуть виїжджати через домашніх тварин, майно або сімейні зв'язки. Крім того, під час проведення ОФГ було помічено, що учасники регулярно говорили про те, що в таких ситуаціях часто виникають психологічні проблеми, а евакуйовані повідомляли про сильний стрес і емоційне виснаження від переміщення.

У різних регіонах евакуйовані стикалися з низкою труднощів матеріально-технічного характеру. Транспортні обмеження та висока вартість самоевакуації були постійними проблемами, і багато хто покладався на спільні транспортні засоби або місцеві автобуси. У Донецькій і Харківській областях обстріли призвели до спонтанної евакуації без достатньої підготовки. У Дніпропетровській області евакуйовані часто повідомляли про замішання і страх, викликані невизначеністю або повідомленням в останню хвилину: **«вони сказали готуватися, але ніхто не сказав нам, коли і куди ми прямуємо»** (учасник ОФГ, Дніпропетровська область). Учасники ОФГ неодноразово говорили про травму, спричинену переміщенням, і підкреслювали почуття покинутості, тоді як самоевакуйовані люди справляються з процесами без сторонньої допомоги або чіткого керівництва, що посилює їхню вразливість.

Що стосується спеціальних притулків або транзитних центрів, то зазвичай в Херсонській області надавалася негайна гуманітарна допомога, включаючи продукти харчування, предмети гігієни, медична та перша психологічна допомога. Проте, зберігаються серйозні прогалини: інфраструктура часто не дозволяє розмістити людей з обмеженою рухливістю, а в переповнених центрах не вистачає приміщень, що враховують гендерні аспекти. Адаптація до поганих погодних умов і постійний моніторинг захисту дітей несумісні. Вкрай важливо, що недоступність оренди в міських центрах і обмежені можливості придбання житла в сільській місцевості серйозно обмежують подальше пересування, особливо для тих, хто не отримує багатоцільову грошову допомогу (БЦГД) в обхід офіційних пунктів реєстрації.

Зусилля щодо вирішення цих проблем включають розповсюдження брошур із евакуації в Херсоні, поліпшення координації між гуманітарними групами та визначення спеціалізованих установ для людей із обмеженими можливостями. Результати моніторингу захисту показують, що евакуйовані в усіх регіонах все ще стикаються з невизначеністю майбутнього, напруженим емоційним станом та обмеженою інтеграцією в приймаючі громади. У той час як деякі з них можуть добре адаптуватися в умовах притулку, більш широкі системні проблеми, такі як нечіткі процедури комунікації та евакуації, недоступність інфраструктури і недостатні житлові рішення, продовжують підривати ефективність і гідність заходів із евакуації в регіонах, що постраждали від конфлікту, в Україні.

Виявлення потреб ВПО після їх від'їзду з тимчасових транзитних центрів і надання їм відповідної допомоги, як і раніше створюють проблеми з наданням підтримки під час їх переміщення. Дані моніторингу захисту вказують на те, що більшість евакуйованих осіб продовжують свій шлях, щоб зупинитися у родичів/знайомих або в окремому житлі, що може привести до того, що ВПО на різних етапах переміщення не будуть видні і обмежать реагування на невідкладні потреби, що може привести до збільшення довгострокової уразливості. Аналогічні прогалини зберігаються і для ВПО, які самостійно евакуювалися і не проходять через транзитні центри.

Добровільне ув'язнення і обмеження в пересуванні

У всіх регіонах, охоплених моніторингом, які постраждали від конфлікту, страх перед призовом на військову службу та постійні загрози безпеці все ще призводять до добровільного ув'язнення, особливо серед чоловіків призовного віку. У східних областях, таких як Донецька і Харківська, дані опитування домогосподарств показують, що 10,8% респондентів вважають призов на військову службу перешкодою для пересування. Як і у випадку з результатами аналізу потреб у соціально-правовому захисті, проведеного в минулому кварталі, чоловіки намагаються знизити ризик зіткнення з призовними органами, продовжуючи уникати громадського транспорту, медичних клінік і урядових установ. Така поведінка не тільки обмежує доступ до основних послуг, але й, у свою чергу, посилює соціальну ізоляцію. **«Представники ТЦК регулярно проводять перевірки в населених пунктах і надсилають повістки поштою або роздають їх під час перевірки документів на контрольно-пропускних пунктах. В результаті багато чоловіків свідомо обмежують своє пересування, уникаючи місць масового скупчення людей»** (респондент СКІ, Херсонська область).

Повідомлялося, що помітна присутність представників Територіального центру комплектації (ТЦК) в сільській місцевості викликала занепокоєння і зміни в поведінці чоловіків. Ключовий Інформатор з Херсонської області повідомив: **«Представники ТЦК регулярно проводять перевірки в населених пунктах і надсилають повістки поштою або роздають їх під час перевірки документів на контрольно-пропускних пунктах. Багато чоловіків свідомо обмежують своє пересування, уникаючи людних місць»**. Протягом звітного періоду 60% респондентів чоловічої статі вказали, що страх перед мобілізацією змусив їх скоротити свої пересування. Ця динаміка показує, як викликане страхом самообмеження стає фактичною перешкодою для доступу до послуг і здійснення основних свобод у багатьох регіонах України.

Більш жорсткі обмеження на пересування — через поєднання загроз безпеці і логістичних бар'єрів — були очевидні в Миколаївській і Херсонській областях протягом звітного періоду. Забруднення мінами залишається критичним фактором, і мешканці продовжують повідомляти про небезпечні умови на полях, кладовищах та сільськогосподарських територіях. Це не тільки впливає на мобільність, але й перешкоджає існуванню та культурним практикам, таким як відвідування місць поховань. Фінансові та транспортні обмеження посилюють ці проблеми; 26,7% респондентів назвали їх основними перешкодами. У багатьох сільських районах погані дорожні умови і відсутність громадського транспорту призводять до того, що пересуватися можна тільки на особистому автотранспорті, який багатьом не по кишені. В результаті доступ до охорони здоров'я, зайнятості, базових послуг залишається як фізичною, так і практичним перешкодою.

Життя, безпека та захист

Почуття захищеності

Постійні військові дії продовжують серйозно впливати на почуття безпеки населення у всіх районах, охоплених моніторингом: 38% опитуваних повідомили, що відчують себе небезпечно або дуже небезпечно. Найбільше число респондентів, які повідомили про занепокоєння з приводу почуття безпеки, проживали в Сумській і Херсонській областях, що, ймовірно, пов'язано зі збільшенням числа нападів на цивільних осіб в цих регіонах протягом звітного періоду.

Неодноразові напади на цивільні райони, забруднення нерозірваними боєприпасами (НБ) та обмеження доступу до послуг ще більше посилюють ризики як для фізичної безпеки, так і для психічного благополуччя, особливо для вразливих груп, включаючи людей старшого віку, осіб з інвалідністю та ВПО.

Графік 5. Фактори, що впливають на почуття безпеки

Бомбардування/обстріл або загроза обстрілу	59	89.4%
Забруднення наземними мінами або НБ	14	21.2%
Наявність озброєних осіб або сил безпеки	7	10.6%
Бойові дії між збройними силами або силами безпеки	2	3.0%

Багато ВПО в охоплених моніторингом областях висловили невпевненість в процедурах евакуації і побоювання, що їх кинуть без транспорту або офіційної координації. **«Я б відчував себе спокійніше, якби у громади був план можливої евакуації... якби ми знали, що нас не кинуть»** (СКІ, Сумська область). У Харківській та Донецькій областях відсоток респондентів, які повідомили про небезпеку, дещо знизився порівняно з останнім кварталом моніторингу захисту. Проте, сприйнятий рівень загрози залишається нестабільним – повторювані напади на школи, лікарні та адміністративні будівлі посилюють постійне відчуття небезпеки, причому більшість страхів пов'язані з бомбардуваннями або обстрілами. **«Ми боїмося виходити на вулицю. Тепер навіть ходити в магазин небезпечно»**, (СКІ, Донецька область).

Натомість, більшість респондентів у Дніпропетровській та Запорізькій областях повідомили, що відчують себе в безпеці, проте, згідно з даними опитування домашніх господарств, 14,3%, як і раніше, повідомляють про слабе почуття безпеки. Це відображає вплив постійних невибіркових нападів, особливо в таких районах, як Синельниківський район, Новопавлівська та Межівська громади. Великі міські осередки, такі як Дніпро і Кривий Ріг, зазнали значних втрат серед цивільного населення. Проте результати моніторингу захисту все ще свідчать про нормалізацію війни.

Більшість респондентів опитувань домашніх господарств у Миколаївській та Херсонській областях назвали обстріл або загрозу обстрілу основним ризиком для безпеки. Використання безпілотників-шахедів, ракетних ударів і боєприпасів FPV створило атмосферу постійної загрози. Багато молодих сімей неохоче повертаються через відсутність притулків і систем оповіщення про повітряну тривогу. **«Тут немає ні укриття, ні системи протиповітряної оборони. Літні люди не отримують попереджень»** (учасник ОФГ, Херсонська область). Коли укриття недоступні або просто відсутні, люди вдаються до пошуку захисту у своїх підвалах або просто залишаються вдома.

Нерозірвані боєприпаси (НБ) як і раніше є однією з найбільш поширених і довгострокових загроз безпеці в регіонах, постраждалих від конфлікту. В поточному звітному періоді в Херсонській і Миколаївській областях сталися нещасні випадки, в результаті яких постраждали 30 осіб, в тому числі четверо загинули⁸.

⁸ Інформаційна панель щодо нещасних випадків із мінами/ВПП в Україні, квітень-червень 2025 року. Система управління інформацією про протимінну діяльність, перевірена Секретаріатом Національного управління з протимінної діяльності.

Наявність наземних мін, касетних боєприпасів та інших вибухонебезпечних залишків війни суттєво обмежує свободу пересування, порушує доступ до основних ресурсів, таких як дрова, сільськогосподарські угіддя та джерела води, та збільшує щоденний ризик отримання травм. НБ непропорційно впливають на дітей, фермерів, людей похилого віку та людей із обмеженими можливостями — групи, які часто видобувають засоби до існування в забруднених районах. Наприклад, у Херсоні жителі повідомляють, що уникають цілих районів своїх населених пунктів через видимі міни та повторювані випадки випадкової детонації. **«Не всі житлові будинки і двори були перевірені на наявність мін або інших небезпечних об'єктів. Тому ми намагаємося дотримуватися відомих маршрутів і уникати незнайомих або неочищених ділянок»**, — учасник ОФГ, Херсонська область. Слід зазначити, що в Херсонській області міжнародним операторам із гуманітарного розмінування не дозволяється працювати в межах буферної зони і ближче, ніж в 15 км від лінії фронту, через ситуацію з безпекою, більшість із них більше не будуть працювати так близько через досяжність безпілотників. Крім того, операторам із гуманітарного розмінування не дозволяється зосереджуватися на міських районах та інфраструктурі, оскільки цими діями керують ДСНС (екстрене розмінування) та військове розмінування.

Гендерне насильство

Гендерне насильство (ГН) залишається найважливішою проблемою захисту населення по всій Україні. Незважаючи на підвищену обізнаність та моніторинг, здатність ефективно реагувати залишається досить складною через обмежену доступність послуг, постійну стигматизацію та географічні відмінності. Згідно зі статистикою Національної поліції, рівень побутового насильства в Україні залишається високим: за перші п'ять місяців 2025 року надійшло 536 060 заяв і повідомлень про насильство в сім'ї. Ці цифри слід розглядати в більш широкому контексті, оскільки дані про ГН все ще значно занижені.

Результати моніторингу захисту показують, що насильство з боку інтимного партнера залишається найбільш часто повідомленою формою ГН в Дніпропетровській області, від якого в непропорційній мірі страждають жінки і діти. Серед ключових факторів, що сприяють цьому, є тривале переміщення населення, переповненість притулків та житла, економічні труднощі через незахищеність на робочому місці, психосоціальний стрес та розпад мереж соціальної підтримки. У Харківській і Донецькій областях моніторинг захисту, проведений у цьому кварталі, показав, що жінки стикаються з ізоляцією і збільшеним тягарем по догляду. Звіти осіб, які вижили, медичних працівників та охоронців, вказують на постійні випадки сексуального насильства, що використовуються як засіб ведення війни, особливо в районах, які раніше або в даний час перебували під військовою окупацією. **«Багато жінок бояться висловлюватися відкрито — вони залежні і ізольовані»**. (СКИ, Донецька область). Про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК) досі повідомляється значно менше через стигматизацію, страх відплати та відсутність доступу до спеціалізованих послуг. Особи, які вижили, часто стикаються з повторною травмою при спробі отримати юридичну або медичну допомогу. У прифронтових та важкодоступних районах особи, які вижили, часто не мають доступу до конфіденційної підтримки, юридичної допомоги чи медичної допомоги.

Зростання популярності цифрових платформ під час кризи призвело до появи нових загроз, включаючи онлайн-цькування, цифрове переслідування, несанкціоновану передачу зображень та вимагання. Дівчата-підлітки та представники спільноти ЛГБТІК+ є особливо вразливими. Хоча онлайн-інструменти відкривають можливості для боротьби з ГН, вони також піддають користувачів зловживанням, особливо там, де рівень цифрової грамотності та захисту конфіденційності низький.

Гендерна нерівність, посилена конфліктами, посилює традиційний дисбаланс сил, який нормалізує насильство над жінками та дівчатами. Превентивність і постійність цієї загрози в поєднанні з втратою економічних можливостей відсувають жінок на другий план у зусиллях по відновленню, підвищуючи їх вразливість перед експлуатацією і обмежуючи доступ до засобів правового захисту.

Крім того, психологічні наслідки військових дій — особливо для чоловіків і хлопчиків — можуть сприяти зростанню агресії, зловживанню психоактивними речовинами і нормалізації насильницької поведінки в сім'ях і громадах.

Психологічний стрес

У містах і селах східних і південних регіонів України, постраждалих від конфлікту, психологічні наслідки війни продовжують посилюватися. Емоційний тягар, який несуть внутрішньо переміщені особи, ветерани, що повертаються, та їхні сім'ї, відображає не лише травму минулого досвіду, але й невизначеність їхнього теперішнього становища та майбутнього. Учасники заходів із моніторингу захисту заявляють, що симптоми, що варіюються від гострого стресу до довготривалої емоційної втоми, продовжують проявлятися щодня і часто залишаються непоміченими.

Графік 6. Основні фактори стресу

Страх бути вбитим або пораненим внаслідок збройного насильства	78	45.3%
Турбота про майбутнє	67	39.0%
Боязнь нанесення шкоди майну в результаті збройного насильства	55	32.0%
Турбота про дітей	44	25.6%
Стрес, пов'язаний з переміщенням	39	22.7%
Відсутність доступу до спеціалізованих медичних послуг	12	7.0%
Страх перед призовом на військову службу	10	5.8%
Зниклі члени сім'ї	9	5.2%
Відсутність доступу до можливостей працевлаштування	8	4.7%
Відсутність доступу до основних послуг	7	4.1%
Інше	3	1.7%
Стигматизація/дискримінація	3	1.7%

Повідомляється про ознаки психологічного неблагополуччя серед переміщених сімей, особливо тих, хто прибуває з сильно обстрілюваних районів Дніпропетровської, Херсонської, Харківської, Сумської та Запорізької областей. Люди описують життя в стані постійної настороженості, неможливості розслабитися, постійної готовності до втечі. «*Ми спимо в одязі, з зібраними сумками, про всяк випадок*» (СКІ, Дніпропетровська область).

Яскраве світло, сирени, стук у двері були визначені як фактори, що провокують травму, які посилюють стрес в основному у тих, хто тільки що прибув із прифронтових районів. Транзитні центри, хоча і рятують життя, часто здатні надати лише базову першу психологічну допомогу, практично не надаючи її після того, як сім'ї переїдуть далі. Найбільш вразливі групи населення – зокрема діти, люди похилого віку та особи з уже існуючими психічними розладами – особливо піддаються ризику через відсутність спеціалізованих та стабільних служб психічного здоров'я.

Стигматизація психічного здоров'я все ще глибоко вкорінена. Результати моніторингу захисту показують, що майже у всіх охоплених моніторингом областях переміщені чоловіки і люди похилого віку описували небажання звертатися за допомогою, вважаючи психологічну підтримку непотрібною або соромною. Навіть там, де доступні психологи, їм часто не довіряють або через відсутність у них підходів, що враховують травматизм, або через відсутність у них військового або особистого досвіду роботи з переміщеними особами. **«Психологи існують для тих, хто не в своєму розумі».** – (СКІ, Сумська область). Сприйняття і стигматизація перешкоджають навіть спробам надання психосоціальної підтримки, в результаті чого негативний досвід і взаємодія з фахівцями в галузі психічного здоров'я, які не заслуговують довіри, ще більше посилюють аргументи проти добровільної діяльності, створюючи, таким чином, порочне коло, що закріплює табу на підтримку психічного здоров'я.

На думку учасників моніторингу захисту, сільські райони найбільшою мірою не забезпечені послугами охорони здоров'я. Громади в північній частині Сумської, південній частині Херсонської та центральній частині Миколаївської областей часто повідомляють, що у них взагалі немає доступу до психосоціальної підтримки – офіційної або неофіційної. У цих районах справлятися з труднощами доводиться сім'ям, сусідам і неофіційним спільнотам рівноправних осіб, багато з яких самі знаходяться в тяжкому становищі.

З результатів моніторингу системи захисту вбачається, що ветерани та їхні сім'ї стикаються з особливою і складною формою психологічної кризи. У Миколаївській і Сумській областях члени сімей розповіли про різкі зміни в поведінці після повернення близьких з військової служби. Ветерани часто бувають дратівливими, замкнутими або пригніченими навіть через незначні стресові фактори. Багато хто страждає від безсоння, кошмарів або нав'язливих спогадів про бої. **«Мій чоловік повернувся зовсім іншою людиною. Я теж пройшла через свою власну війну, чекаючи його».** (ОФГ, Миколаївська область). Інші справляються з цим шляхом уникнення – надмірного вживання їжі, алкоголю, або емоційної відстороненості. Одна учасниця з Сумської області поділилася побоюваннями свого чоловіка, що він може заподіяти шкоду їх онукові під час нічного кошмару. Сім'ї діють як емоційні буфери і в значній мірі поглинають ці страждання, але не отримують ніякої офіційної підтримки натомість. Ветерани незмінно віддавали перевагу фізичним вправам, заснованим на силі, таким як тренування в тренажерному залі, бойові мистецтва або практика стрільби, які вони вважають терапевтичними і такими, що зміцнюють особистість. Проте, в більшості громад доступ до таких заходів обмежений або взагалі відсутній. У той же час стигматизація, пов'язана з психологічною допомогою, все ще стримує використання цих послуг, особливо серед чоловіків. **«Коли починається гроза, всі лягають на підлогу. Мій чоловік прикриває нас своїм тілом»** (учасниця ОФГ, Сумська область).

В ході моніторингу захисту, проведеного в цьому кварталі, було відзначено, що ризики розлучення сімей і захисту дітей в першу чергу обумовлені триваючою мобілізацією чоловіків до Збройних Сил. Приблизно 60% респондентів домогосподарств, які повідомили про поділ сім'ї, описали величезне психологічне та практичне навантаження на подружжя та дітей. Опитування сімей ветеранів у Дніпропетровській області показали, що подружжя, яке живе в стані хронічного стресу і **«на межі виснаження»**, фактично виконують функції батьків – одиниць та мають постійний страх за безпеку своїх партнерів. Це тривале напруження безпосередньо впливає на дітей, які виявляють підвищену тривожність, агресію та інші поведінкові проблеми, що посилюються порушеннями навчання. Багато дітей продовжують навчатися онлайн або в притулках, що зменшує можливості для соціалізації, структурованого розпорядку дня та доступу до безпечного навчального середовища.

Цивільний статус, доступ до засобів правового захисту та правосуддя

Перешкоди для доступу до документації

У всіх відстежуваних регіонах проблеми з доступом до цивільних документів або їх відновленням залишалися ключовим фактором ризику для захисту. Це продовжувало впливати на здатність людей претендувати на соціальні виплати, отримувати доступ до послуг, реєструвати шкоду, заповідати житло, та звертатися за компенсацією. Найбільше постраждали внутрішньо переміщені особи, літні люди, ветерани та жителі сільської місцевості та прифронтових районів. Багато чоловіків, які є ВПО, не отримали допомогу, не бажаючи реєструватися для отримання статусу ВПО через страх призову — при цьому 20% чоловіків у віці від 25 до 60 років повідомили, що вони не зареєстровані.

Хоча за цей період у Дніпропетровській та Запорізькій областях не було зареєстровано прогалин у свідоцтвах про статус ВПО, доступ до документації на житло, землю та майно (ЖЗМ) залишається обмеженим. Згідно з даними опитування домогосподарств, серед тих, у кого відсутні документи на ЖЗМ, 66,7% не мали свідоцтв про право власності на нерухомість, а 33,3% – свідоцтва про спадщину. Основною перешкодою (про яку повідомила половина респондентів, які зіткнулися з проблемами з документацією) була неможливість фізично дістатися до центрів адміністративного обслуговування. Як детально описано вище в розділі «Контекст», управління різними соціальними послугами та допомогами було передано Пенсійному фонду України. Ключові інформатори відзначили, що літні люди не тільки насилу справлялися з електронними процедурами, необхідними для подачі документів, але і що рекомендації Пенсійного фонду України (ПФУ) були непослідовними в різних відділеннях, що створювало плутанину і позбавляло деяких ВПО можливості подавати заяви.

Ветерани та ВПО в Сумській області продовжують повідомляти про юридичні та адміністративні труднощі з отриманням військових книжок, статусу інвалідності або інших документів для отримання компенсації. В якості ключового пробілу було виділено відсутність безкоштовної юридичної допомоги, особливо в сільських громадах. Учасники фокус-групи розповіли, що їм доводилося платити зі своєї кишені за юридичну підтримку або самостійно справлятися з процесом. Ветерани висловили невдоволення неясними процедурами та суперечливими рішеннями медичних комісій. Один із учасників ОФГ з Сумської області сказав: **«Ми повинні самі боротися за все, навіть за те, на що маємо право»**. ВПО також розповіли, що руйнування будинків призвело до повної втрати документації, а відновлення законним шляхом зажадало великих витрат і тривалих судових процесів.

У Донецькій та Харківській областях багато літніх жителів відзначили відсутність навичок роботи із цифровими технологіями або доступу в інтернет, необхідних для подачі заявок онлайн, а жителі віддалених районів зіткнулися з додатковими транспортними обмеженнями. Ключові інформатори відзначили, що деякі ВПО втратили всі документи, що посвідчують особу, а також особисті речі та засоби комунікації, такі як SIM-карти і мобільні телефони, в результаті чого вони були повністю відключені від послуг і не могли перезавантажити додатки.

Як в Миколаївській, так і в Херсонській областях було відзначено різке збільшення числа людей, які вважають транспорт основною перешкодою для доступу до документації: 67% респондентів повідомили про проблеми, в порівнянні з результатами моніторингу захисту в минулому кварталі, в ході якого 41% респондентів повідомили про проблеми. У багатьох громадах відсутній функціонуючий громадський транспорт, що змушує жителів ходити кілька кілометрів або наймати дорогий приватний транспорт, щоб дістатися до адміністративних установ. Хоча в деяких районах були розгорнуті центри мобільного обслуговування, покриття залишалося непослідовним і недостатнім.

Ключові інформатори також повідомляли про серйозні затримки з оформленням статусу інвалідності для ветеранів, причому деякі справи не вирішувалися більше року через неодноразові звернення і відсутність контролю з боку установ.

Житлові, земельні та майнові питання, пов'язані з оформленням документів і компенсаціями

Доступ до державних житлових програм все ще викликав занепокоєння у всіх регіонах. Хоча,⁹ за даними СКІ, поінформованість про програму субсидування орендної плати зросла, фактична участь у ній залишається вкрай обмеженою. Протягом першого кварталу поточного року Пенсійний фонд України опрацював 78 заяв на отримання субсидії на оренду житла (дані за другий квартал ще не опубліковані)¹⁰.

Програма субсидування орендної плати¹¹ широко відома у всіх східних регіонах, але залишається практично недоступною через низку перешкод. Однією з головних проблем є небажання орендодавців підписувати офіційні договори оренди, оскільки вони часто хочуть уникнути сплати податків або просто не знають, як підготувати необхідну документацію. У деяких випадках орендодавці фізично відсутні, тобто проживають за кордоном, що робить практично неможливим укладення офіційних договорів оренди. В результаті багато ВПО живуть без офіційних угод, часто зупиняючись у друзів або родичів, оплачуючи тільки комунальні витрати і утримання житла. Додаткова проблема, пов'язана з отриманням субсидії на оренду житла, полягає в тому, що ВПО мають відмовитися від стандартної щомісячної допомоги (2000 гривень на дорослого і 3000 гривень на дитину), що перешкоджає участі в програмі. Респондент із Сумської області пояснив: **«Якщо ця субсидія піде на оплату квартири, то що я буду їсти?»**

Ключовою перешкодою є вимога щодо офіційного договору оренди, який багато орендодавців відмовились підписувати. У всіх областях ВПО повідомляли, що орендодавці або відмовлялися офіційно оформляти договори, або вимагали підвищення орендної плати, коли їх про це просили. У кількох місцях орендодавці не мали офіційної реєстрації свого майна або вважали за краще уникати податкових зобов'язань, покладаючись замість цього на неофіційні механізми оплати готівкою. У сільській місцевості та невеликих містах багато ВПО жили в житлі, наданому родичами чи знайомими, або в покинутих будівлях, що ще більше обмежувало їх право на допомогу. Респонденти також розповіли, що відсутність орендодавців, особливо тих, хто зараз живе за кордоном, унеможливає підписання договорів.

Навіть коли документація була доступна, інші фактори блокували доступ до програми. Деяким домогосподарствам було відмовлено через невеликі перевищення доходів, наприклад, на 100–300 гривень вище порогового рівня, або через те, що вони володіли вживаним транспортним засобом або мали скромні банківські заощадження. Багатьом літнім жителям та сільським домогосподарствам не вистачало цифрової грамотності чи доступу до Інтернету, необхідних для завершення процесу подання заявок, особливо в районах, де управління ПФУ вимагало подання заявок онлайн. Кілька респондентів заявили, що отримували суперечливу інформацію від співробітників ПФУ в різних місцях, що призводило до ще більших затримок і плутанини.

У Сумській області багато ВПО покладаються на неофіційні житлові угоди, що робить їх уразливими перед раптовим виселенням. Наприклад, деякі повідомляли, що їх попросили терміново виїхати, коли господарям знадобилося місце для членів їх власної сім'ї. Близько чверті респондентів висловили стурбованість поганими житловими умовами, посиляючись на багаторазове переміщення населення, іноді до будинків, де відсутні елементарні зручності, такі як вода та електрика.

⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1225-2024-%D0%BF#Text>

¹⁰ <https://www.pfu.gov.ua/2172685-zvit-pro-robotu-organiv-pensijnogo-fondu-ukrayiny-u-i-kvartali-2025-roku/>

¹¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1225-2024-%D0%BF#Text>

У всіх охоплених моніторингом областях спостерігається тенденція, коли переміщені особи покладаються на неофіційні або нестабільні житлові умови, не мають правового захисту та несуть витрати на ремонт та комунальні послуги за відсутності інституційної підтримки.

Програма компенсації за відновлення житла «Відновлення продовжує діяти, і в Запорізькій області зареєстровано кілька позитивних прикладів доступу до неї, до червня 2025 року допомогу отримали понад 1500 домовласників. Проте, перешкоди залишаються. Навіть ті, хто отримав схвалення на отримання підтримки, часто не могли отримати доступ до коштів через високі супутні витрати на нотаріальні послуги, збори до Пенсійного фонду та податки, які, як повідомляється, сягали 20 000 гривень. Респонденти відзначили, що сума компенсації рідко буває достатньою для повного покриття витрат на ремонт житла, що вимагає від сімей приділяти першочергову увагу найбільш нагальним потребам. Як заявив один із учасників з Херсонської області: **«Нам довелося вибирати між ремонтом даху або вікон»**.

Повідомлялося про додаткові проблеми у прифронтових та сільських районах Херсонської області, де через брак підрядників ремонтні роботи затягнулися. Деякі підрядники не бажали їздити до віддалених сіл з міркувань безпеки через військові контрольно-пропускні пункти та страх перед призовом на військову службу. Респонденти відзначили, що у них були матеріали, але не вистачало робочої сили для проведення ремонту. Крім того, законний доступ до компенсації за майно на окупованих територіях залишається заблокованим. Хоча закон, що дозволяє виплату компенсацій без фізичного огляду, був прийнятий Верховною Радою в 2024 році, він ще не підписаний Президентом. Ця затримка як і раніше заважає тисячам ВПО здійснити своє право на реституцію, незважаючи на чіткі конституційні терміни¹².

Недискримінація та рівність

Дискримінація та соціальна ізоляція все ще поширені у всіх обстежених районах, особливо впливаючи на ветеранів, переселенців, людей із обмеженими можливостями, людей похилого віку та чоловіків призовного віку. Ці групи все ще стикаються з перешкодами для рівного ставлення до найму, доступу до послуг та соціального життя.

У Дніпропетровській та Запорізькій областях ветерани та ВПО повідомляли про постійну стигматизацію, особливо в районах із обмеженими ресурсами. Соціальна напруженість між ВПО і приймаючим населенням зберігається, що сприяє формуванню негативних стереотипів. Ветерани розповіли про бюрократичні труднощі в отриманні пільг, відсутність розуміння з боку громадськості та недовіру до цивільних психологічних служб, особливо коли вони надаються професіоналами без військового досвіду. Недовіра та страх перед засудженням також перешкоджали зверненню за допомогою в невеликих громадах. Ключові інформатори відзначили, що роботодавці часто уникали наймати ветеранів, вважаючи їх нестабільними, що посилювало економічну ізоляцію. Незважаючи на це, ініціативи, очолювані рівноправними особами, розглядалися як ефективні та надійні простори підтримки.

У Сумській області учасники відзначили зростаючу суспільну байдужість до ветеранів і наявність проблем, із якими стикаються люди з обмеженими можливостями. Недоступна інфраструктура й надалі обмежувала їх участь у повсякденному житті, а будівлі та громадські приміщення рідко пристосовувались до їхніх потреб. Ветерани повідомляли про дискримінацію на робочому місці, особливо під час розкриття інформації про травми, які вплинули на їх здатність реінтегруватися та забезпечувати себе засобами до існування. У Донецькій і Харківській областях в цьому кварталі спостерігалася незначна зміна ставлення населення, але стигматизація залишалася широко поширеною.

¹² <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43982>

Ветерани зазвичай сприймалися як агресивні або невірні люди, тоді як ВПО розглядалися як аутсайтери або тягар для місцевих служб. Особи з обмеженими можливостями повідомляли про триваючу ізоляцію через недоступні умови та обмежену інклюзивну практику.

У Миколаївській та Херсонській областях ветерани повідомляли про соціальне дистанціювання та упередження після повернення, що ускладнювало реінтеграцію. Роботодавці часто неохоче брали їх на роботу, посиляючись на побоювання з приводу емоційної нестабільності. Деякі учасники відзначили використання негативних стратегій подолання, пов'язаних із соціальною ізоляцією. ВПО також повідомляли про стигматизацію, включаючи словесні образи з боку членів приймаючої громади, які звинувачували їх у зловживанні допомогою. **«Місцеві жителі сказали нам, що ми нахлібники, які прийшли просто попросити гуманітарної допомоги»**, – поділився учасник ОФГ із Херсонської області. У Миколаєві зростало розчарування з приводу сприйняття несправедливості в розподілі допомоги. Люди, які не підпадали під певні категорії, наприклад, у віці 45–60 років, відчували себе осторонь, незважаючи на очевидну вразливість. Учасники підкреслили необхідність більш чіткого інформування про критерії, щоб сприяти зниженню напруженості в суспільстві.

Ветерани та члени їх сімей

Стан психічного здоров'я ветеранів значною мірою впливає на сімейну динаміку. Реінтеграція часто супроводжується конфліктом, коли емоційний тягар лягає на плечі партнерів і дітей. Деякі дружини розповідали, що вони ставали єдиними опікунами і емоційними регуляторами, часто без визнання або підтримки. Результати моніторингу захисту показали, що це призводить до емоційного виснаження та обурення, особливо коли ветерани виявляють нестабільну поведінку або повну емоційну відстороненість.

Це також глибоко впливає на дітей. Члени сім'ї висловили занепокоєння тим, що ветерани можуть випадково завдати шкоди дітям під час спогадів або нападів дратівливості. Хоча сім'ї, особливо дружини та матері, залишаються емоційною основою для багатьох ветеранів, ця підтримка залишається невизнаною та нестійкою без допомоги. Відсутність послуг сімейного консультування, не кажучи вже про існування соціокультурних перешкод, таких як стигматизація, збільшує ризик травм, що передаються з покоління в покоління, і довгострокового психологічного збитку.

Соціально-економічні труднощі ще більше посилюють проблеми, з якими стикаються ветерани та їхні сім'ї. У Берестині учасники ОФГ повідомили, що під час військової служби чоловіки отримували виплати, але після повернення виплат не було. Це змушує сім'ї стикатися з щоденними фінансовими труднощами, надаючи пріоритет економічній стабільності сім'ї після проходження військової служби, без фінансової відстрочки для поступового повернення до цивільних обов'язків.

Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка ветеранів

Згідно з результатами моніторингу захисту в цьому кварталі, психологічний стрес є найбільш помітною і глибоко пережитою проблемою серед українських ветеранів та членів їх сімей. У всіх вивчених регіонах (і особливо в Харківській області) ветерани часто стикаються з такими симптомами як нічні кошмари, флешбеки, агресія, галюцинації, емоційне заціпеніння і депресія. Найважливішим завданням є нормалізація стану їх психічного здоров'я. Багато ветеранів та їх близькі розглядають негативні симптоми як неминучий і незворотний наслідок війни, а не як стан, що піддається лікуванню. Це переконання відбиває у них бажання звертатися за професійною допомогою в галузі психічного здоров'я і замість цього призводить до шкідливих стратегій подолання, таких як самоізоляція, зловживання алкоголем, переїдання або емоційна замкнутість.

Ще однією серйозною перешкодою є недовіра до фахівців із психічного здоров'я, особливо до цивільних психологів. Ветерани часто вважають, що цим лікарям не вистачає життєвого досвіду чи культурного розуміння, необхідного для надання ефективної медичної допомоги.

У таких невеликих містах, як Васильківка (Синельниківський район), страх соціальної стигматизації та порушення конфіденційності ще більше перешкоджає зверненню до офіційних служб. Повідомлялося, що зусилля НУО щодо надання групової психосоціальної підтримки в основному були невдалими. Більшість ветеранів, які брали участь у моніторингу захисту в Дніпропетровській та Запорізькій областях, повідомили, що віддають перевагу ненав'язливій індивідуальній підтримці, але повідомляють, що такі послуги або недоступні, або погано розроблені. За відсутності значущих варіантів багато ветеранів покладаються на механізми самозаспокоєння, які часто переростають у деструктивну поведінку, включаючи поширений алкоголізм.

Соціальна взаємодія та спільнота

Ветерани повідомляють, що вони відчують себе відірваними від цивільного життя, що їх не розуміють ті, хто не служив. Ветерани з Шахтарського описали дисонанс після повернення, відчуваючи, що **«мирні жителі не усвідомлюють, що війна все ще триває»**, що посилює відчуття відчуження. Більше того, ветерани в кількох населених пунктах повідомили, що стикаються зі стереотипами агресії або психічної нестабільності, які не тільки підривають їхню самооцінку, але й обмежують доступ до працевлаштування та соціальних послуг. Сім'ї, прагнучи захистити ветеранів від засудження, також відсторонюються від суспільства. Ця «ізоляція другого рівня» ненавмисно позбавляє їх потенційної підтримки громади.

У деяких регіонах, особливо в Дніпропетровській і Запорізькій областях, виникла напруженість у відносинах між ветеранами і внутрішньо переміщеними особами (ВПО). Ветерани іноді розглядають ВПО як конкурентів у боротьбі за мізерні ресурси або як людей, далеких від культури, що посилює стрес і роздробленість у вже напружених громадах. Обидві групи часто стикаються з систематичною дискримінацією у сфері зайнятості та державних послуг, що загрожує подальшою соціальною поляризацією.

Адміністративні та правові перешкоди

Ветерани та члени їх сімей стикаються зі значними труднощами при взаємодії з бюрократичними системами. Такі завдання, як отримання статусу непрацездатності або допомоги у зв'язку з втратою годувальника, є повільними, непрозорими та емоційно обтяжливими. Багато існуючих соціальних служб сприймаються як недоречні, недоступні або такі, що не варті довіри. Наприклад, у Барвінковому ветерани повідомили, що місцеві відділення соціального захисту не змогли взяти до уваги фізичні вади або вирішити їхні конкретні проблеми. Міністерство у справах ветеранів створило онлайн-платформу для полегшення цифрового доступу до всіх державних послуг та пільг, пов'язаних з ветеранами, — [Головна | е-Ветеран](#). Проте, незважаючи на наявність цієї платформи, під час моніторингу захисту ветерани поділилися тим, що вони часто не знають про те, які сервіси існують, не кажучи вже про те, як отримати до них доступ. Згідно з результатами моніторингу захисту, цей розрив у знаннях у поєднанні з недовірою та логістичними труднощами призводить до надзвичайно низького рівня обслуговування.

Загалом, поширеною думкою, пов'язаною з адміністративними та правовими перешкодами, є недовіра до місцевих та державних органів влади. Багато ветеранів відчувають себе покинутими установами, які колись покладалися на них. Це почуття зради підживлює гнів, відчуженість і опір програмам реінтеграції. Як поділилася одна з учасниць ОФГ з Ізюмська, **«наші чоловіки потрібні державі, поки вони воюють, але після їх служби держава забуває про них»**.

Крім того, члени сім'ї також стикаються з труднощами, пов'язаними з адміністративними процедурами. За словами учасниць програми ОФГ з Берестина, процес оформлення документів після смерті чоловіка для отримання допомоги є складним. Одна з учасниць розповіла, що вона провела «півтора року, завалена документами», вимушена справлятися з усім поодиноко. Тривалі та складні процедури в напружені періоди емоційної боротьби лише посилюють взаємозв'язок між зменшенням індивідуальних здібностей та сукупними соціокультурними перешкодами, що призводить до збільшення ризиків захисту як на індивідуальному, так і на колективному рівнях.

Можливості для реагування

Незважаючи на ці труднощі, ініціативи з підтримки рівноправних осіб під керівництвом ветеранів є багатообіцяючими. За словами ветеранів, такі проекти, як «Ветеранський простір» у Дніпрі, а також масові заходи в Кривому Розі та Запоріжжі, є ефективними, тому що їм довіряють, вони засновані на досвіді і викликають емоційний відгук. Результати моніторингу захисту показують, що ветерани в переважній більшості віддають перевагу спілкуванню з рівноправними особами традиційним психологічним службам.

Рекреаційні та структуровані заходи, такі як спорт, бойові мистецтва та силові тренування, також вважаються корисними. Хоча деякі ветерани відкидають традиційну терапію, таку як мистецькі програми, багато хто позитивно реагує на фізичні навантаження, які відповідають їхній військовій ідентичності. На жаль, у багатьох громадах відсутні умови для надання таких можливостей, що виділяє чітку область для розвитку в рамках програм реінтеграції ветеранів.

Базові економічні та соціальні права

Право на житло

У всіх областях, охоплених моніторингом, доступ до адекватного, безпечного і доступного за ціною житла залишається однією з найбільш нагальних проблем захисту внутрішньо переміщених осіб (ВПО) і населення, постраждалого від конфлікту. Загалом 59% респондентів, опитаних у всіх областях, повідомили про проблеми, пов'язані з їх проживанням, що на 10% більше порівняно з попереднім звітним періодом. Основними проблемами, про які повідомляється, як і раніше, є поганий стан житла, ризики з охорони і безпеки, а також ризики виселення.

Незважаючи на відмінності в досвіді в залежності від таких факторів як географічне розташування, умови проживання та наявна підтримка, ситуація з житлом для багатьох залишається нестабільною, особливо для переміщених осіб. У Дніпропетровській області місцеві органи влади відзначили: **«Були випадки пошкодження цивільної інфраструктури в громаді після 2022 року (Андріївка). Місцеві органи влади надали фінансову підтримку для ремонту пошкоджених будівель, але не всі жителі використовували кошти за призначенням і зараз звертаються в різні організації за отриманням коштів на ремонт»**.

У Широківській громаді Криворізького району органи влади повідомили, що руйнування будинків мирних жителів суттєво вплинуло на повернення їх власників. Ситуація ще більше ускладнюється проблемами з наданням гуманітарної допомоги, коли, як зазначив один із жителів, одна організація, за повідомленнями, реєструвала людей для відновлення житла, **«але процес був призупинений, і деякі люди не знають про статус своїх заяв і про те, чи отримають вони допомогу»**.

У Слов'янській громаді Синельниківського району надійшло повідомлення про те, що місцева влада не надає соціальне житло людям, які переїхали в громаду. Проте, моніторинг захисту відзначив випадки, коли домовласники в приймаючій громаді надавали житло переміщеним особам із проханням оплачувати тільки комунальні послуги. Така угода ставить ВПО в залежність від доброї волі і не гарантує їм права на житло. У Широківській громаді ключовий інформатор повідомив, що **«деякі ВПО змогли евакуювати своє сільськогосподарське обладнання, техніку і домашню худобу і продовжують вести свої ферми і забезпечувати продовольством свої сім'ї»**.

Графік 7. Побоювання з приводу поточного місця проживання

Умови проживання	63	61.8%
Ризики охорони та безпеки	29	28.4%
Ризик виселення	11	10.8%
Відсутність підтримки щодо пошкодженого житла	8	7.8%
Відсутність або втрата документів про право власності	4	3.9%
Відсутність функціонуючих комунальних служб	4	3.9%
Переповненість/відсутність особистого життя	3	2.9%
Не включаючи людей із обмеженими можливостями	3	2.9%

У міських районах, таких як Павлоград, високі ціни на оренду житла змушують багатьох ВПО переселятися в центри колективного проживання, де як і раніше переважають проблеми перенаселеності і відсутності приватного життя. З іншого боку, у Покровській громаді Нікопольського району деякі ВПО **«зуміли купити житло і не планують їхати»**, тоді як інші все ще змушені задовольнятися неадекватними умовами проживання в гуртожитках, що свідчить про різкий економічний розрив у забезпеченні житлом.

ВПО та особи, будинки яких були пошкоджені або зруйновані, залишаються групами, які найбільше постраждали від обмеженого доступу до належного житла. Фактори, що сприяють цьому, включають масштабні руйнування, концентрацію переміщених осіб поблизу місць їх походження, обмежену доступність житла, перенаселеність або відсутність колективних центрів у місцях розміщення переміщених осіб, а також неможливість участі в державних програмах компенсації через проблеми з документацією або юридичні обмеження (наприклад, майно, що знаходиться в непідконтрольних уряду районах або в зонах активних бойових дій). Аналогічним чином, повідомлялося про брак житла в Херсонській області, викликаний масштабними руйнуваннями і концентрацією ВПО поблизу їх рідних місць. У багатьох районах не вистачає спеціального житла для ВПО, незважаючи на високий попит на колективні центри. Були повідомлення про те, що в Миколаєві будується кілька модульних будинків, але це не завжди є довгостроковим рішенням.

Право на освіту

У всіх охоплених моніторингом областях доступ до безпечної, якісної та інклюзивної освіти все ще викликає серйозне занепокоєння, оскільки пов'язані з конфліктами ризики, переміщення населення і масштабне руйнування інфраструктури продовжують перешкоджати навчанню. Загальні тенденції включають тривалу залежність від віддалених методів навчання, неадекватні заходи щодо забезпечення житлом та безпеки в навчальних закладах та обмежені можливості інтеграції переміщених дітей. Ці проблеми все ще мають значний вплив на соціальний розвиток та психосоціальне благополуччя дітей.

Доступ до освіти в цільових локаціях і надалі обмежений через відсутність укриттів. У Дніпропетровській області діти, які проживають у прифронтових районах, стикаються з тривалими перервами в очному навчанні через відсутність притулків для захисту. У деяких районах, таких як Слов'янка, освіта залишалася повністю недоступною з початку повномасштабного вторгнення. У Широкому школи постраждали в результаті активних бойових дій, в той час як в Лозуватській громаді місцеві бюджети не можуть покрити високі витрати на ремонт житла. Внаслідок цього, результати моніторингу захисту порівняно з минулим кварталом свідчать про те, що багато дітей продовжують онлайн або гібридне навчання в небезпечних умовах. Незважаючи на ці труднощі, певний прогрес очевидний – у кількох населених пунктах пропонуються інклюзивні класи, а інклюзивний ресурсний центр у Лозоватці надає підтримку дітям із особливими освітніми потребами, демонструючи, що інклюзивна освіта все ще може бути продовжена під час конфлікту. Міністерство Освіти прийняло Наказ № 1112, який встановлює умови для повернення якомога більшої кількості учнів до очного навчання у 2025/2026 навчальному році за умови наявності притулків. У Запорізькій області влада активно інвестує у створення більш безпечних умов навчання. До травня 2025 року в регіоні була відкрита восьма підземна школа, а до кінця року планується відкриття ще 17, а також перший в Україні підземний дитячий садок. Метою цих установ є дати можливість десяткам тисяч дітей навчатися очно, залишаючись при цьому захищеними від нападів.

У південних областях широкомасштабні руйнування змусили більшість дітей перейти до онлайн-навчання. У Миколаївській області, незважаючи на ремонт класних кімнат, школи і дитячі садки залишаються закритими через відсутність бомбосховищ, внаслідок чого діти залишаються без безпечних місць для навчання або спілкування. У Херсоні було відзначено, що онлайн-освіта триває вже чотири роки, що сприяє соціальній ізоляції дітей. Занепокоєння щодо безпеки також впливають на дошкільну освіту: у таких місцях, як Покров, відсутність притулків затримує процедури евакуації та заважає деяким батькам повернутися на роботу, оскільки вони повинні залишатися вдома зі своїми дітьми.

У районах, де школи працюють, вони часто функціонують в пошкоджених будівлях або підвалах, з обмеженим доступом до безпечного, сприятливого для дітей середовища та психосоціальної підтримки. Іншою широко поширеною проблемою є труднощі, з якими стикаються переміщені діти при інтеграції в місцеві системи освіти. Багато хто продовжує навчатися онлайн у своїх колишніх школах, зберігаючи безперервність освіти, але втрачаючи можливості для соціалізації в приймаючих громадах. Така схема ізоляції поширена в декількох регіонах, включаючи Миколаївську і Дніпропетровську області.

Економічні проблеми є ще одним фактором, що впливає на рівний доступ до освіти. Наприклад, у Слов'янській громаді Синельниківського району освітні пристрої, такі як ноутбуки та планшети, розповсюджуються лише серед **«вразливих категорій нужденних сімей, а саме багатодітних сімей із низьким доходом»**, що потенційно виключає сім'ї з середнім рівнем доходу, які не підпадають під критерії допомоги для отримання цих пристроїв, але водночас не мають змоги придбати їх самостійно. У всіх регіонах накладення таких факторів як зруйнована інфраструктура, недостатня кількість захисних споруд, тривала залежність від дистанційного навчання та нерівний доступ до пристроїв та інклюзивних послуг все ще підривають право дітей на освіту. Без збільшення інвестицій у створення безпечних умов, психосоціальної підтримки дітей та заходи щодо інтеграції учнів з числа переміщених осіб труднощі в навчанні та розвитку найбільш вразливих дітей, ймовірно, будуть зростати.

Право на здоров'я

Доступ до медичних послуг залишається однією з найбільш гострих проблем у всіх областях, охоплених моніторингом, оскільки збиток, заподіяний конфліктами, нестача робочої сили і логістичні перешкоди посилюють системні проблеми, що існували раніше. 65% опитаних домогосподарств повідомили, що стикаються з перешкодами в доступі до медичних послуг.

Найбільш поширені проблеми, про які повідомлялося, включають відсутність спеціалізованих медичних послуг (68%), брак транспортних засобів для доступу до установ (34%) (який збільшився з 27 % у порівнянні з попереднім звітним періодом), вартість наданих послуг/медикаментів (31%) і витрати, пов'язані з транспортуванням до установ (29%).

Графік 8. Бар'єри в доступі до медичних послуг

Відсутність спеціалізованих медичних послуг	77	68.1%
Віддаленість — відсутність транспортних засобів для доступу до об'єктів	39	34.5%
Вартість наданих послуг/ліків	35	31.0%
Витрати, пов'язані з транспортуванням до закладів	33	29.2%
Відсутність доступного медичного закладу	26	23.0%
Ризики безпеки, пов'язані з доступом до об'єктів/присутністю на них	20	17.7%
Відсутність/дефіцит ліків	9	8.0%
Довгий час очікування	4	3.5%
Дискримінація/обмеження доступу	3	2.7%
Недоступність для людей з обмеженими можливостями	1	0.9%

Хоча місцеві покращення очевидні в деяких районах, респонденти постійно повідомляли про високі витрати, великі відстані подорожей та відсутність кваліфікованих послуг спеціалістів — фактори, які непропорційно впливають на людей похилого віку, людей з обмеженими можливостями (ЛзОМ), ВПО та ветеранів. У Миколаївській і Херсонській областях дані моніторингу захисту населення свідчать про гостру нестачу лікарів-фахівців, особливо в сільських громадах. Стоматологи, гінекологи, травматологи, ендокринологи, офтальмологи та ортопеди неодноразово згадувалися як недоступні, причому 68% опитаних зазначили брак спеціалізованих медичних послуг як основну перешкоду в доступі до охорони здоров'я. Сімейні лікарі часто змінюють один одного у великих селах і відвідують невеликі населені пункти лише раз на тиждень, залишаючи прифронтові громади без постійної первинної медичної допомоги. Інші перешкоди включають транспортування та вартість.

Згідно з даними моніторингу, майже третина (31,3%) респондентів вказали на нестачу транспорту, щоб дістатися до медичних установ, в той час як половина (53,1%) вказали на невідому вартість послуг і ліків. Як описав один з учасників у Херсоні: **«У громаді є соціальний транспорт, який курсує через Брускинське, Іщенку та інші села, але не через Костромку. Більшість місцевих жителів тут не мають власних транспортних засобів, а тим, хто їх має, часто не вистачає навичок водіння, оскільки чоловіки [які**

традиційно їздять на машині] були мобілізовані». Також повідомлялося, що ціни на ліки, що поставляються через мобільні аптеки, «значно перевищують середні», що спонукало багатьох чекати прибуття гуманітарних медичних бригад для отримання безкоштовних консультацій і постачання.

У Миколаєві послуги для ветеранів офіційно безкоштовні, проте на практиці багато хто самі оплачують своє лікування під час загострень хронічних захворювань. Один із ключових інформаторів помітив: **«Через велику завантаженість сімейних лікарів у громаді записатися до них досить складно, особливо ветеранам із травмами або інвалідністю. У деяких випадках лікарі виявляють незацікавленість або упереджене ставлення, що ускладнює процес отримання статусу непрацездатності»**. Послуги з реабілітації також обмежені: **«В області є лише три державні або муніципальні реабілітаційні центри, які або не надають стаціонарну допомогу (що змушує пацієнтів щодня долати великі відстані), або переповнені пораненими військовослужбовцями»**. У деяких районах були впроваджені послуги телемедицини, але це все ще вимагає від пацієнтів фізичного відвідування клінік, що обмежує їх доступність для людей із обмеженими фізичними можливостями.

У східних областях, особливо в Харківській та сусідніх областях, ситуація залишається напруженою, незважаючи на періодичні візити мобільних медичних підрозділів. Згідно з даними МОМ (червень 2025 р.)¹³, 22% опитаних домогосподарств повідомили про труднощі з доступом до медичних послуг, причому найбільш серйозні перешкоди виникли у літніх людей, людей із обмеженими можливостями та домогосподарств із низьким рівнем доходу. Респондент із Олександрівки Харківської області пояснив: **«У моєї мами закінчилися ліки – вона просто перестала приймати таблетки, бо не може дістатися до аптеки»**. Як і у випадку з результатами моніторингу захисту, проведеного в минулому кварталі, учасники численних опитувань СКІ продовжують відзначати недовіру до служб громадської охорони здоров'я, тривале очікування ліків і гостру нестачу персоналу і витратних матеріалів.

У Сумській області в багатьох сільських громадах немає навіть елементарних амбулаторних клінік, що змушує жителів долати великі відстані, в той час як реабілітаційні послуги для ветеранів неодноразово визнавалися недостатніми або недоступними. Також були описані перешкоди на шляху визнання непрацездатності. Сім'ї часто повідомляли про фінансові труднощі: **«Виплати, які ми отримуємо, дуже малі. Нам доводиться самим купувати ліки... йому потрібні дорогі ліки, які потрібно приймати постійно»**, — зазначив учасник із Лебедина. Навпаки, респонденти в деяких приймаючих громадах описали більш позитивний досвід, наприклад, у Кролеві: **«Лікарі такі чуйні, гуманні, порядні... вони завжди залишаються на зв'язку»**. Проте, інші підкреслювали постійні збої, пов'язані з безпекою: **«За все доводиться платити гроші. А в Сумах це дуже непросто. Часто бувають тривоги, в деяких клініках лікарі не працюють під час тривоги»**, — пояснив вимушений переселенець з Хотинської громади.

Результати міжрегіонального моніторингу захисту проливають світло на систему охорони здоров'я з різними регіональними підходами, яка відчуває гостре навантаження. Руйнування інфраструктури, недостатній транспорт, непідйомні витрати та відмова від деяких послуг мобільного зв'язку все ще обмежують доступ. Люди з обмеженими можливостями, ветерани та люди похилого віку стикаються з особливими перешкодами, тоді як прифронтові громади стикаються з відсутністю постійного житла. Хоча деякі місцеві інвестиції, такі як телемедицина та нові ініціативи з реабілітації, пропонують багатообіцяючі моделі, наразі вони залишаються недостатніми через системні прогалини в обслуговуванні, логістичні обмеження та фінансові перешкоди, що ще більше ставить під загрозу право на здоров'я населення, яке постраждало від конфлікту. Крім того, Уряд України також надає підтримку особам із обмеженими можливостями за допомогою компенсації і безкоштовного протезування з подальшим обслуговуванням. Хоча деякі медичні послуги офіційно безкоштовні, деякі консультації та тести залишаються дорогими.

¹³ МОМ, Україна – повернення додому з-за кордону – Липень 2025

Крім того, зростаюча залежність від електронних послуг може створювати проблеми для людей похилого віку та осіб із обмеженою цифровою грамотністю.

Право на працю

Аналогічним чином, згідно з результатами моніторингу захисту населення за останній квартал, респонденти, як і раніше, вказують виплати по лінії соціального захисту в якості основного джерела доходу. 89% домогосподарств повідомили про отримання допомоги для ВПО, проте, незважаючи на доступ до цієї виплати соціального захисту, 67% респондентів, як і раніше, повідомляють про прогалини в задоволенні їх основних потреб. Це підкреслює, що, хоча допомога для ВПО може служити цінним механізмом підтримки, надана сума недостатня для багатьох вразливих домогосподарств.

Графік 9. Основні джерела доходу

Виплати по соціальному захисту	134	76.1%
Заробітна плата — Офіційне працевлаштування	37	21.0%
Гуманітарна допомога	16	9.1%
Заощадження	16	9.1%
Випадкова (тимчасова) праця	16	9.1%
Допомога з боку сім'ї/друзів	7	4.0%
Ресурси не надходять до домогосподарства	6	3.4%
Бізнес/самозайнятість	2	1.1%
Борг	1	0.6%

Згідно з результатами опитування домогосподарств, основним фактором, що впливає на зайнятість, є відсутність вільних робочих місць (95%). Серед різних факторів респонденти також виділили фізичні вади/обмежені можливості (19%) та низьку зайнятість або міжсезоння (17%). Доступ до зайнятості залишається нагальною проблемою у всіх областях, де проводився моніторинг, особливо для ВПО, людей із обмеженими можливостями, ветеранів та сільських жителів.

У Дніпропетровській області респонденти відзначили відсутність стабільних можливостей для працевлаштування, оскільки багато ВПО в таких районах, як Слов'янка і Синельниківський район, змушені займатися сезонною або небезпечною працею, в тому числі риттям траншей. Висока залежність від виплат по соціальному забезпеченню як основного джерела доходу респондентів вказує на обмежені можливості для офіційної зайнятості та загальну залежність від допомоги.

Структурні перешкоди, такі як слаборозвинена транспортна інфраструктура та відсутність місцевих підприємств, обмежують мобільність та доступ до ринків праці, особливо в таких віддалених населених пунктах, як Карпівка та Покров, де учасники описували економічну нестабільність та нерозвиненість ринків праці. Жінки з маленькими дітьми стикаються з додатковими труднощами через обмежені можливості догляду за дітьми та мізерні можливості знайти роботу з гнучким графіком. У Лозуватці місцева влада підкреслила цю прогалину, в той час як представник СКІ в Запоріжжі зазначив: **«Роботодавці неохоче приймають їх на роботу, побоюючись їх психологічного стану, конфліктів тощо»**, підкреслюючи, що стигматизація створює значні перешкоди для економічної реінтеграції ветеранів. Механізми подолання залишаються мінімальними. Більшість опитаних домогосподарств повідомили, що вони не мають жодної активної стратегії, крім зменшення витрат на продукти харчування чи медичні послуги або використання особистих заощаджень.

У Миколаївській і Херсонській областях проблеми з працевлаштуванням посилилися, оскільки закриті школи, пошкоджені адміністративні будівлі і закриті підприємства залишають мало вакансій. Один учасник ОФГ поділився: **«Раніше була можливість працювати віддалено в місцевій школі, але тепер, коли вона повністю закривається, ця можливість також була втрачена»**. Сезонні сільськогосподарські роботи, які раніше проводилися в якості запасного варіанту, стали ненадійними через низьку врожайність сільськогосподарських культур і посуху. Як зазначив один із учасників: **«Ми вклали свої останні кошти в посадку, і тепер у нас нічого не залишилося. Все згоріло! Ми залишаємося з боргами...»**. Багато респондентів страждають від фізичних обмежень, хронічних захворювань та непрацездатності, при цьому ветеранам доводиться особливо довго чекати отримання статусу учасника бойових дій та довідки про інвалідність, що призводить до затримки доступу до пільг. Один ветеран пояснив: **«Після поранення і звільнення з військової служби я встав на облік в центрі зайнятості. Коли я нарешті знайшов роботу, роботодавець відмовився прийняти мене на роботу, дізнавшись, що у мене струс мозку»**.

Для порівняння, в Харківській і Донецькій областях доступ до засобів до існування залишається обмеженим, без істотних поліпшень в порівнянні з попереднім кварталом. Серйозна шкода місцевій промисловості, відсутність вакансій та упередження роботодавців щодо ВПО та репатріантів обмежують можливості, особливо для домогосподарств на чолі з жінками та сімей із низьким рівнем доходу. Зростає кількість повідомлень про недоплати та небезпечні умови на неофіційних будівельних та сільськогосподарських роботах. В якості основних перешкод респонденти назвали потреби в догляді за дітьми, транспортні проблеми і відсутність професійної підготовки, при цьому багато хто звертається до гуманітарної допомоги або соціальних виплат, щоб вижити. Учасниця ОФГ з Вільхівської громади зазначила: **«У селі немає роботи, а я не можу залишити своїх дітей самих у пошуках роботи»**.

У Сумській області в цьому кварталі зріс рівень безробіття, а ветерани та інваліди, як повідомляється, стикаються з широко поширеною дискримінацією. Учасник із Шостки поділився: **«Роботодавці кажуть, що ми нестабільні. Вони не хочуть наймати колишніх солдатів, тому що ми відкрито заявляємо про несправедливість»**. Інші розповідали про експлуататорські умови праці; дружина одного ветерана зазначила: **«Через травми він не міг виконувати фізичну роботу, але йому доручали найважчі завдання, а пізніше погрожували повторним призовом в армію, коли він спробував піти»**. Зайнятість продовжує відігравати центральну роль у соціальній інтеграції та емоційному відновленні як ВПО, так і ветеранів. Один ветеран із Миколаївки підкреслив: **«Для військовослужбовців, в першу чергу, необхідна адаптація. Їм потрібна робота. Вони не будуть просто приходити у спільноту з проханням зіграти в шашки. Їм потрібно інтегруватися в суспільство»**. Проте, ВПО у віддалених населених пунктах описували обмежені транспортні можливості та малу кількість доступних робочих місць: **«У селі немає роботи. А громадський транспорт ходить лише раз на тиждень»**. Деякі переміщені особи влаштовуються на тимчасові громадські роботи, незважаючи на низьку заробітну плату: **«Ми все прибираємо, обрізаємо гілки, виносимо сміття... але нам потрібні гроші. Ми беремося за будь-яку роботу»**.

У всіх охоплених моніторингом областях ці пересічні економічні обмеження, тобто нестача робочих місць, фізичні та адміністративні перешкоди, тягар догляду за хворими та стигматизація, посилюють ризики, пов'язані з захистом, такі як відчуження, експлуатація та залежність від допомоги. Без цілеспрямованої підтримки засобів до існування, поліпшення транспортних зв'язків та інклюзивної практики найму можливості для сталого відновлення та самозабезпечення залишаються вкрай обмеженими, і це, як і раніше, обмежує можливості людей щодо зниження майбутніх ризиків. Хоча можливості для сталого відновлення та самозабезпечення залишаються складними, варто зазначити, що Уряд України запровадив кілька програм підтримки зайнятості. До них відносяться гранти на відкриття або розвиток бізнесу; безкоштовне перенавчання з гарантованим працевлаштуванням після короткострокових курсів (з наданням житла, якщо навчання проходить поза місцем реєстрації); фінансова підтримка роботодавців для створення робочих місць для осіб із обмеженими можливостями; та ініціатива «еРобота» з реінтеграції та працевлаштування ветеранів, включаючи гранти для сімей ветеранів на відкриття бізнесу. Проте, обізнаність та доступність цих програм у деяких громадах все ще можуть бути обмеженими.

Будь-які інші економічні та соціальні права

Доступ до основних економічних та соціальних прав залишається вкрай нерівномірним у постраждалих від конфліктів та сільських районах, особливо там, де переміщені особи, ветерани та їхні сім'ї стикаються зі значними перешкодами в отриманні послуг не через відсутність права на них, а через брак інформації та доступності. **«Ми не знаємо, на що маємо право. Іноді ветерани просто приходять із папкою документів і запитують: «Що я можу з цим зробити?»** (СКИ, Сумська область). Погане підключення до Інтернету, обмежена інфраструктура, що враховує інтереси людей із обмеженими можливостями, і мінімальна кількість громадського транспорту (автобуси, як повідомляється, ходять раз на тиждень або один раз на день) серйозно обмежують можливості жителів щодо доступу до адміністративних, медичних і соціальних послуг. Ветерани, зокрема, повідомляють про плутанину щодо наявних пільг, і багатьом жителям села доводиться долати великі відстані – часто пішки або з обмеженою підтримкою – для відвідування медичних закладів або отримання пільг, що ще більше маргіналізує вразливе населення.

У Дніпропетровській області через наслідки руйнування Каховської греблі і погіршення стану навколишнього середовища, пов'язане зі зміною клімату, багато сільських громад зіткнулися з гострою нестачею води. Низька якість води і висока вартість доставки, що становить від 450 до 800 гривень за кубометр, роблять безпечну питну воду недоступною для домогосподарств із низькими доходами і вимушених переселенців, змушуючи їх покладатися на небезпечні джерела. **«Через зміну клімату, зменшення кількості опадів, урожайність значно знизилася. Низька якість води і ці зміни створюють додаткові витрати для сільського господарства»** (СКИ, Криворізький район). Така відсутність доступу підриває право на здоров'я, економічні права, загрожує продовольчій безпеці через зниження врожайності сільськогосподарських культур і створює для сімей додатковий тягар, пов'язаний із виживанням, і ущемляє їх гідність. Незважаючи на те, що місцеві органи влади та громади активно шукають благодійну підтримку та фінансування, ці проблеми, що перетинаються, продовжуватимуть сприяти підвищенню ризиків для захисту та поглиблення соціальної та економічної нерівності, особливо у віддалених або екологічно вразливих районах.

Рекомендації

Для ефективного задоволення виявлених невідкладних потреб у захисті та життєстійкості в якості пріоритетних були визначені наступні цільові рекомендації:

Уряду України

Зміцнювати інклюзивні, безпечні та скоординовані системи евакуації

- Надати пріоритет створенню безперешкодних транзитних центрів та притулків, які забезпечують доступний транспорт для людей із обмеженими можливостями, людей похилого віку та дітей.
- Розробити чіткі багатоканальні комунікаційні стратегії, використовуючи керовані спільнотою, рівноправні та технологічні методи, такі як SMS-сповіщення та громадське радіо, щоб інформувати громади про їхні права, ризики та доступні варіанти евакуації.
- Розширювати системи раннього попередження, що підтримуються громадами, у сільській місцевості, де стандартна інфраструктура обмежена, забезпечуючи своєчасне та всебічне реагування.

Поліпшити доступ до цивільно-правової документації та компенсації

- Впроваджувати мобільні, зручні у використанні служби документації з гнучкими варіантами оновлення, щоб охопити найбільш вразливі верстви населення, включаючи чоловіків призовного віку.
- Розширювати кампанії з інформування громадськості про права на документацію, спрощуючи процедури за рахунок скорочення бюрократичних процедур, витрат і юридичних перешкод, таких як вимоги до оренди, які перешкоджають доступу.
- Дослідити можливості для вразливих осіб поєднати соціальні виплати, зокрема допомогу на оренду житла для ВПО та виплати для ВПО, у випадках, коли окремі виплати є нижчими за прожитковий мінімум.
- Запропонувати орендодавцям і власникам нерухомості стимули для офіційного оформлення договорів оренди, розширюючи офіційні можливості надання житла переміщеним особам.
- Оптимізувати процеси виплати компенсацій за житло та реконструкції для забезпечення оперативних виплат відповідно до ринкових вимог, гарантуючи, що вразливі групи населення, особливо в окупованих або важкодоступних районах, не залишаться осторонь.

Інвестувати в стійку, інклюзивну інфраструктуру та базові послуги

- Надати пріоритет масштабним інвестиціям в інфраструктуру безпечного та доступного водопостачання та санітарії, особливо в постраждалих сільських та екологічно вразливих районах, із ретельним моніторингом якості та цільовими субсидіями.
- Забезпечити, щоб усі громадські будівлі, транспортні системи та притулки були пристосовані для забезпечення доступності – полегшення пересування людей із обмеженими можливостями, людей похилого віку та ветеранів – та включали інклюзивні громадські простори.

Посилити соціальний захист та доступ до інформації

- Розширювати психосоціальні послуги, орієнтовані на захист дітей, возз'єднання сімей та охорону психічного здоров'я, надаючи допомогу з урахуванням травм і культурних особливостей як в громадах, так і в колективних центрах. Інтегрувати цю підтримку в звичайні послуги, навчаючи постачальників гендерним підходам та дотриманню конфіденційності.
- Створити конфіденційні канали направлення до фахівців і служби, орієнтовані на постраждалих від гендерного насильства (ГН), включаючи безпечні місця і юридичну допомогу — близькість до місць проживання постраждалого населення.

Розширення можливостей існування та місцевої інтеграції/соціальної згуртованості

- Розробити цільові програми існування, такі як професійне навчання, гранти малого бізнесу та громадські роботи, які надають пріоритет залученню ВПО, ветеранів та людей із обмеженими можливостями. Програми мають бути зосереджені на секторах, де існує нестача робочої сили.
- Заохочувати можливості працевлаштування, пов'язані з відновленням громад, в тому числі за допомогою громадських робіт і підтримки малого бізнесу.
- Створити стимули для роботодавців наймати ветеранів, людей із обмеженими можливостями та переміщених осіб, а також усувати такі перешкоди, як відсутність догляду за дітьми або невідповідність навичок.

Гуманітарній спільноті

Розширити спеціалізовану підтримку в області захисту ветеранів та членів їх сімей

- **Інвестувати в спеціалізовану підтримку психічного здоров'я та психосоціальної допомоги ветеранам та їхнім сім'ям**, враховуючи наслідки травм, включаючи виїзну роботу, послуги на рівні громади та конфіденційні консультації, що сприяють прийняттю в громаді та зменшенню стигматизації.
- **Інвестувати в ініціативи з підвищення кваліфікації персоналу служби підтримки ветеранів**, щоб забезпечити надання спеціалізованої допомоги. Крім того, це включає значуще залучення ветеранів до розробки, впровадження та оцінки відповідних програм.
- **Зміцнювати соціальну згуртованість та реінтеграцію ветеранів** та інших груп, що постраждали від конфлікту, шляхом підтримки мереж, очолюваних рівноправними особами, сприяння спільному діалогу та забезпечення активної участі постраждалого населення у розробці та моніторингу місцевих програм.

Посилити підтримку інклюзивних систем

- **Тісно координувати свої дії з органами влади з метою вдосконалення протоколів евакуації**, забезпечуючи гідність, безпеку і психологічну підтримку в транзитних пунктах, шляхом залучення співробітників служби захисту, які пройшли підготовку з питань забезпечення безпеки та інклюзивних практик.
- **Підтримувати в поширенні і регулярному оновленні інформаційних матеріалів про евакуацію**, включаючи листівки, інформування про радіоповідомлення, QR-коди тощо, розроблені обласними військовими адміністраціями.

- Тісно координувати свої дії з органами влади з метою вдосконалення протоколів евакуації, забезпечуючи гідність, безпеку і психологічну підтримку в транзитних пунктах, шляхом залучення співробітників служби захисту, які пройшли підготовку з питань забезпечення безпеки та інклюзивних практик.
- **Інвестувати в розширення доступних притулків** і перехідних приміщень, адаптованих до різних потреб.

Розширювати послуги з охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (ПЗПС) та боротьби з ГН

- **Посилити діяльність ПЗПС щодо захисту дітей** за допомогою освітніх програм, заснованих на інформації про травми, для переміщених дітей і гібридних методів підтримки розлучених сімей. Продовжити відновлювати та підтримувати безпечні треті приміщення/зони, сприятливі для дітей, щоб діти та молодь могли отримати доступ до підтримки в безпечному, інклюзивному середовищі.
- **Вивчити можливості взаємної підтримки**, спільноти практикуючих лікарів та спеціалізовані клінічні програми, щоб проконсультуватися з міжнародними спеціалістами з психічного здоров'я, які знають про травми, або спеціалістами з боротьби зі стресом.
- **Розширювати масштаби профілактики і реагування на ГН**, шляхом адвокації конфіденційності та безпечних умов для жінок та дівчат у притулках, розширюючи мобільні бригади для покращення ведення пацієнтів у важкодоступних районах та забезпечуючи конфіденційне направлення до спеціалістів.

Розширити доступ до послуг і захисту в важкодоступних районах

- **Продовжувати зміцнювати і розширювати зусилля з розмінування**, особливо в сільській місцевості та на невеликих фермах, де постраждали малі підприємства та ініціативи щодо існування.
- **Розширювати послуги мобільного зв'язку**, особливо ЦНАП і мобільні медичні служби, в сільських поселеннях, мікрорайонах громад, які не охоплені, і забезпечувати наявність механізмів і можливостей для регулярної підтримки громад.
- **Вивчити творчі способи** поліпшення поширення інформації про доступні послуги, наприклад, за допомогою відповідних QR-кодів або радіопередач, з урахуванням важкодоступних груп населення, включаючи залучення чоловіків призовного віку до спеціалізованих послуг.

Зміцнювати координацію та місцевий потенціал

- **Зміцнювати координацію між суб'єктами охорони здоров'я та захисту** для забезпечення наявності ефективних механізмів направлення до спеціалістів та надавати більш доступну інформацію про постачальників медичних послуг, критерії відбору, координаторів у направленні до спеціалістів та будь-яку іншу необхідну інформацію для забезпечення того, щоб суб'єкти захисту могли ефективно звертатися до суб'єктів охорони здоров'я.

Підвищення рівня життя та економічна стійкість

- **Зміцнювати програми забезпечення засобів до існування**, розширюючи навчання навичкам, підтримку мікропідприємств, можливості отримання готівки в обмін на роботу і послуги з підбору роботи. Одночасно просувати доступні рішення щодо догляду за дітьми та транспорту, щоб розширити участь жінок в економічному житті та зменшити дискримінацію щодо ветеранів та людей із обмеженими можливостями, які шукають роботу.

- **Підтримувати місцеві органи влади в створенні інклюзивних та доступних громадських просторів**, таких як спортивні майданчики, культурні центри та безпечні місця зустрічей, які сприяють зв'язкам, зменшують соціальну ізоляцію та протистоять стигматизації щодо ВПО, ветеранів та людей із обмеженими можливостями.

Розширення масштабів юридичної допомоги та супроводу документації

- **Розширити підтримку в оформленні цивільної документації за допомогою** мобільних пропагандистських груп, підвищення обізнаності громадськості, юридичних консультацій з питань ЖЗМ і спадкування, приділяючи особливу увагу моніторингу бар'єрів, з якими стикаються чоловіки призовного віку.
- **Підтримувати справедливе відновлення житла** шляхом надання правової допомоги ВПО у питаннях компенсації, реституції та субсидування орендної плати, включаючи захист інтересів орендарів та неофіційних мешканців.
- **Продовжувати розширювати послуги юридичної допомоги** та супроводу, щоб допомогти людям орієнтуватися у складних процесах оформлення документів, отримання статусу непрацездатності та компенсації за зруйноване житло. Мобільні юридичні клініки та інформаційні дні могли б заповнити прогалини у віддалених районах.

Цей звіт був підготовлений Данською радою у справах біженців (DRC) і фінансується в рамках цивільного захисту та гуманітарної допомоги Європейського Союзу. Погляди та думки, висловлені у звіті, належать лише авторам і не обов'язково відображають офіційну позицію Європейського Союзу. Європейський Союз не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, яку містить звіт.